1354/58

BORSOD MISKOLCI MÚZEUM

IV. évfolyam. 1913. 2. szám.

56244

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD
Abauj-Torna vármegye főlevéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS
Kassa sz. kir. város főlevéltárnoka a Műemlékek Orsz. Bizottságának lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
dr. Eeőttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre
Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

BORSOD MISKOLCI MÚZEUM

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.
1913.

TARTALOM.

Lap

Az egyház és a városok a reformáció előtt. Irta: **dr. Obál Béla** . 65
Abaujtornavármegye története. 1527—1648. Irta: **Kemény Lajos** . 81
Hazánk és a krakkói egyetem biráskodási joga. Irta: **dr. Czobor Alfréd** 97

Családtörténet.

Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek. Közli: **dr. Czobor Alfréd** 110

Vegyesek.

Országgyülési meghivó. Közli: **Kemény Lajos** 113
Magyar királynék levelei. Közli: **Kemény Lajos** 114
Paar Bertalan kassai postamester végrendelete. Közli: **Kemény Lajos** 116
Emerici Máténé virágos kertje. Közli: **Kemény Lajos.** 118
Nagyida történetéhez. Közli: **Dongó Gy. Géza** 118
Bécsi levél. Közli: **Kemény Lajos** 119
Épitőtisztek rendtartása. Közli: **K. L.** 122

Irodalom.

Bibliographia 127

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kassa, (Vármegyeháza).

Az egyház és a városok a reformáció előtt.

Hogy a reformációt a maga genezisében, keletkezésében megismerjük, visszamenőleg vizsgálnunk kell az egyházi és világi hatalom közötti ellentéteket és összeütközéseket.

Az egyházi hatalom elveit és elméleti megalapozását részben már Ágoston De civitate dei c. művében, részben pedig az ál-Izidor-féle hamisitott pápai ügylevelekben találjuk meg. E szerint csak egy igaz állam van a földön s ez az Isten állama, mely gyakorlatilag az egyházzal s pápasággal esik egybe. A világi állam, civitas terrenea csak annyiban bir létjogosultsággal, amennyiben az egyháznak rendelkezésére bocsátja erős karját. A pápai primatus jogai már ősidők óta léteznek, az egyház és annak feje felette állnak minden világi hatalomnak. VIII. Bonifatius az „Unam sanctam" bullában 1303. már egyenesen kimondja, hogy minden emberi lénynek (omni humanae creaturae) alá kell vetni magát a pápának s a két kard, a lelki és a világi közül az elsőt az egyház maga kezeli, a másodikat a világiak, királyok és katonák kezelik ugyan, de az egyház érdekében s a pap akarata és türelme szerint (ad nutum et patientiam sacerdotis). A valóságban csak addig virágzott az egyházi uralom, mig a hivők azt természetesnek, magától értetődőnek tartották. Minél inkább kellett azt hangoztatni és bizonyitani, mint ezt Bonifácnál látjuk, annál nagyobb hanyatlásra következtethetünk.[1])

Fontosabb volt azonban ennél az elméletnél az eszmének gyakorlati megalapozása, a pápai uralom gazdasági, pénzügyi szervezése. Már Nagy Gergely (590—604) felismerte

[1]) Berchtold, Die Bulle Unam sanctam, 15.

BORSOD MISKOLCI MUZEUM
BORSOD MISKOLCI MUZEUM

annak a fontosságát, hogy a pápaság világi birtokokra, az ugynevezett egyházállamra támaszkodjék, azt mindjobban kiterjessze s azon minél tökéletesebb gazdaságot létesitsen A pápai pénzgazdálkodás szolgált az egyes fejedelmeknek is mintául s a pápai pénzügyi kamarát és irodát, melyekben Luther szerint több ezer irnok és hivatalnok dolgozott, utánozták a királyi kamarák.[1])

Aki már most az egyház és a pápaság tulhatalma ellen akart küzdeni, annak itt kellett kezdenie a támadást. Igy tett a 12. században *Bresciai Arnold*, Abelard tanitványa, maga is egyházi ember, apát, aki nyiltan hirdette, hogy a világi hatalom és birtok csak a világiakat, fejedelmeket illetik meg, az egyháziaknál csak hivatásuk eltévesztésére s üdvösségük elvesztésére vezetnek. A lelkész eltartásáról hiveinek kell gondoskodniok a tizeddel és önkéntes adományaikkal.

Bresciai Arnold felláziţja az olasz városokat, sőt magát Rómát is a pápa ellen, azonban végre is martirja lesz az ügynek.[2]) Utána azonban *Wald Péter* lyoni kereskedő és mások Franciaországban küzdenek az egyház elvilágiasodása ellen. Egy század mulva pedig *Páduai Marsilius* hirdet Luthernél is radikálisabb elveket. Szerinte Krisztus az apostolokat és igy azok utódait, a püspököket és pápákat nem arra nevelte és tanitotta, hogy uralkodjanak, hanem hogy tanitsák, intsék a népet, gyógyitsák a bünösöket, mint a hogy az orvos gyógyitja a maga betegeit. Az egyháznak nincs joga a hivőket kényszeriteni és büntetni, nincs joga tőlük tizedet és adókat követelni. Az államhatalom szekularizálja az egyházi vagyont és birtokot és csak annyit hagyjon meg, amennyi az egyház szolgáinak és szegényeinek ellátására szükséges. Birói hatalmát is terjessze ki az egyházra az állam. Az egész kereszténységet érdeklő ügyekben az egyetemes zsinat az illetékes tényező. A pápai dekretumok nem egyebek, mint egy uralmon levő pártnak az intézkedései, melyeknek senki sem

[1]) Ph. Woker, Das kirchliche Finanzwesen der Päpste. 25. Luther M., A német nemzet keresztyén nemességéhez, ford. Masznyik E. Luther művei, II. 42.

[2]) G. de Castro, A. da Brescia e la rivoluz. Romana del XII. sec. 530.

köteles engedelmeskedni (nihil aliud sunt, quam ordinationes quaedam oligarchicae, quibus in nullo tenentur obedire christifideles).[1])

Mig Bresciai Arnold a városokat, addig Marsilius főleg a fejedelmeket, nevezetesen pedig Bajor Lajos német császárt igyekezett megnyerni eszméinek. Bajos eldönteni, hogy melyik ellenfél volt veszedelmesebb a pápaságra nézve, a városok-e vagy a fejedelmek? Megtörtént, hogy ugyanakkor, midőn pl. VII. Gergely megalázta IV. Henrik német császárt Canossában, a saját városával, Rómával s annak polgárságával nem birt megküzdeni s menekülni volt kénytelen. Az örök város, melyben még éltek régi világtörténelmi szerepének tradicióí, függetleníteni igyekezett magát a pápa világi hatalma alól. A körül folyt a küzdelem, hogy a pápától függő városi prefektus vagy pedig a szenatus, a polgárság képviselő testülete kezében legyen-e a kormányzás? Valahányszor viszályok támadtak a pápai kuriában s összevesztek a kardinálisok, a polgár ságkerekedett felül. Igy pl. midőn II. Honorius halála után 1130-ban a kardinálisok egy része Paparesci Gergelyt (II. Ince), másik része pedig a zsidó származásu Pierleoni Pétert (II. Anakiét) emelte a pápai székre s igy az egyházi főhatalomban szakadás, schisma állott be. A római városi köztársaság ekkor igen megerősödött, a következő pápák is alig birtak vele, sőt II. Lucius 1144-ben a szenatussal folytatott véres küzdelemben életét is veszitette. Még a 15. században is megtörtént, hogy IV. Jenő pápának menekülnie kellett 1433-ban a római forradalom elől.[2])

Azonban sem Rómának, sem általában a többi olasz városnak nem állott érdekében, hogy a pápaságot teljesen leigázza. Hiszen a különböző ügyekben Rómába zarándokló keresztényekből nagy hasznuk volt. Különösen mióta VIII. Bonifác 1300-ban először proklamálta a jubileumi éveket, melyeken Rómában bucsut és lelki kegyelmeket osztogattak. Miként ma a világkiállitásokra, ugy tódult akkor a nép Rómába. hol a vallási gyakorlatok mellett a legkülönbözőbb

[1]) Marsilius Defensor pacis c. művének néhány elve és tétele. Lásd bővebben I. Haller, Papstum und Kirchenreform, I. 74.

[2]) L. Pastor, Geschichte der Päpste, I. 289.

élvezetekben is része volt s amellett minden régi és uj bűneitől feloldozva térhetett vissza hazájába, — csak éppen a pénze maradt az olaszoknál. Igy nem csoda, ha az olasz városok csakhamar kibékültek a pápasággal. Szellemileg ugyan többékevésbé emancipálták magukat az egyház tanaitól, de viszont belátták, hogy az egyházból s a pápaság világhatalmi állásából hasznuk is van.

A döntő harcot ennélfogva nem is az olasz városok, hanem Páris, London, Oxford, Wittenberg, Worms, Basel, Genf stb vivták meg a pápasággal. Páris a maga egyetemével már a középkorban is a nyugati társadalom szellemi központját képezte. D' Ailly Péter, Gerson János, Clémanges Miklós tanárok innen inditották meg a 15. század nagy reformmozgalmát, mely a pisai, konstanzi, baseli zsinatokon jutott kifejezésre. Oxfordhoz és Londonhoz fűződik Viclif neve és működése, Wittenberghez és Wormshoz a Lutheré, Genfhez a Kálviné stb. Mindenütt az öntudatra ébredt polgárság volt az, mely megvédte a maga reformátorát az egyházi hatalmak ellen.

Lássuk már most közelebbről, mennyiben vették ki részüket a mi városaink ebből az egyetemes munkából, az egyházi, pápai hatalom alóli felszabaditó küzdelemből.

Nálunk is nagyok voltak az egyháziak bűnei, visszaélései s ennek megfelelően általános lehetett az elégedetlenség, az elkeseredés is. Ezt bizonyitja az a körülmény, hogy már korán tartottak nálunk is reformzsinatokat a bajok megszüntetése végett.

Még az Árpádok idejében, 1279-ben történt, hogy Fülöp, fermói püspök, III. Miklós pápa követe a magyar klérussal Budán egyházi zsinatot tartott. A zsinat nagyszámu végzéséből[1]) egész korképet lehetne rajzolni. Az egyházi fegyelem javitása érdekében kimondotta a zsinat, hogy az egyház emberei, a prelatusok és összes klerikusok jó példával járjanak a nép előtt. Székhelyükön tartózkodjanak, ne vadászosan kopókkal, hanem egyházi öltönyükben jelenjenek meg, kardot avagy tört (gladium vel cultellum) ne hordjanak maguknál, felkelésekben, csatározásokban, zsákmányolásban,

[1]) Pélerfy, S. Concilia eccl. rom. cath. I. 106.

rablásban, gyujtogatásban (seditionibus, proeliis, spoliis, rapinis, incendiis) ne vegyenek részt stb. Otthon erkölcsösen éljenek, gyermekeiket ne tartsák maguknál (ne secum prolem habeant, quam in sacro ordine genuerunt, propter scandalum), a parochián korcsmát avagy kétes személyek számára mulatóhelyet (tabernam ubi vinum minutatim vendatur, vel ubi viles, leves seu suspectae hospitentur aut conversentur personae) ne nyissanak, koczka és szerencsejátékkal ne foglalkozzanak (ad aleas et taxillos non ludant). Vigiliákat, éjjeli miséket gyakran ne tartsanak, miután azok botrányokra vezetnek, a templomban avagy annak udvarán táncmulatságokat ne rendezzenek, se szemétlerakodó helynek ne használják a cintermet.[1])

A szerzeteseknek is meghagyja a zsinat, hogy szerzetük ruháját viseljék, egyenként és titokban ne járjanak ki a kolostorból, hanem csak kiséretben, miután „consueverunt extra septa sui monasterii tam patenter quam latenter, tam turpiter quam damnabiliter per terram saepius evagari." (64 p.) A budai zsinat továbbá egyháziaknak és világiaknak, nevezetesen a patronusoknak szigoruan meghagyja, hogy egyházi vagyont el ne idegenitsenek, templomokat, kolostorokat világi lakásokká, sőt istálókká át ne alakitsanak, azokat ne tegyék latrok barlangjává, tolvajok erősségévé, zsarnokok tanyájává, ahol a zsákmányt és rablott holmit raktározzák fel s az Istennek szentelt helyet emberi vérrel és maggal szennyezik be.[2]) Az alsó papság terhein könnyiteni igyekszik a zsinat, midőn kimondja, hogy a prelatusok egyházi látogatások alkalmával

[1]) Prohibeant . . . choreas in coemeteriis vel in ecclesiis duci; ne fimus vel immunditiae aliae in caemeteriis adunentur. 43 p Nehogy azonban azt gondoljuk, hogy ez magyar specialitás lett volna, megjegyzem, hogy a viennei, franciaországi egyetemes közzsinat 1311-ben hasonló határozatot mond ki a 9. kánonban. Hefele, Conciliengesch. VI. 544.

[2]) Cum ecclesiae et monasteria esse debeant domus orationum, non speluncae latronum vel munimenta praedonum, dolentes referimus, quod . . . in ipsis tyranni raptores habitant et praedones, rapinae spoliaque reconduntur et praedae et quod valde horrendum est, loca ipsa deo dedicata et sanctificata frequenter humano sanguine et semine polluuntur. 53. p. Péterfy i. m. I. 120.

a papot és a népet tulságosan ne terheljék és intézkedik az alsó papság végrendelkezési jogáról, törvénytelen gyermekeiről stb. Védelmébe veszi a népet, melyet papjai — ugymond — meg szoktak esketni, átokkal avagy bilincsekkel kényszeriteni, hogy ne merjenek ellene vallani avagy feljelentéseket tenni és ezzel megakadályozzák azt, hogy az egyházban javitásokat, reformokat lehessen keresztül vinni. Ezzel kapcsolatban igen fontos elvet mond ki a zsinat, midőn az ilyen egyházi fenyitéket és kiközösitést érvénytelennek nyilvánitja és igy közvetve jogot ád a hivőknek, hogy az egyházi visszaéléseket szóvá tegyék.[1])

Mindezekben a reformokban a király és a polgárok szivesen támogatták a pápai követet. Amint azonban a legatus a király és az ország érdekeit sértő határozatokat terjesztett a zsinat elé, IV. László király vétót mondott s midőn a követ nem tágitott, a budai polgároknak parancsot adott, hogy a zsinati atyákat üzzék ki városukból. A király máskülönben saját embereivel szemben is megvédte az egyház jogait, igy 1274-ben megtiltotta a szepesi főispánnak, hogy a papok

[1]) Quia nonnulli praelati, saeculares et regulares, subditis suis inhibent, ne ecclesiarum sive monasteriorum suorum statum personarum et rerum eorundem superioribus suis seu aliis, per quos ad notitiam eorum perveniat, insinuent vel exponant eosdem subditos sub iuramenti interpositione et aliis vinculis adstringentes, vel in ipsos si secus fecerint, excommunicationis sententiam proferentes. Nonnulli etiam ex eis subditos ipsos plerumque alios sibi obligant, ne de caetero dicant sive deponant, denuntient aut faciant aliquid contra eos, per quod malum vel damnum aliquod incurrere possent. *Eo quibus frequenter venit, quod cum superiores, ecclesias et monasteria ipsa visitant, ipsorum monasteriorum seu praelatorum aut etiam subditorum statum scire non possunt, propter quae multa in eis tam in capite quam in membris, quae correctione et reformatione indigent, remanent incorrecta.* Nos contra huiusmodi detestabiles et periculosas astutias providere volentes, omnia super his vincula interprosita, obligationes omnes super hoc initas sententias et quaequnque alia huiusmodi occasione obsecuta, inita seu facta, vel quae in posterum ferri vel fieri contigerit penitus revocamus, rexalamus atque cassamus ac cassa et irrita nuntiamus: *Decernentes subditos et alios supradictos a praedictis obligationibus, sententiis atque poenis totaliter absolutos et ad eorum observationem aliquatenus non teneri.* 40. p. Péterfy i. m. I. 115.

hagyatékát önkényesen lefoglalja,[1]) de viszont nem engedte, hogy az idegen legatus saját királyi felségjogait érintő határozatokat mondasson ki a zsinattal. Ilyen volt az, hogy a prelatusok és egyházi személyek általában felette állnak a a királyoknak és királynőknek s Istentől birván az oldás és kötés hatalmát, az apostoli szentszék is felette áll minden más bíróságnak; ennélfogva szigoru büntetés, az egyházból való kiközösitès terhe alatt ne merje a király avagy bárki más a hivőket a Rómába való felebbezéstől visszatartani. (58 és 69 p.)

A pápai követ egy másik propoziciója a zsidók ellen irányult. A zsidókat semmiféle közhivatalban nem szabad megtürni, minden bérlettől meg kell őket fosztani. Aki zsidónak bármit bérletbe ád, avagy zsidóval kereskedést folytat, az, ha egyházi ember, ugy elveszti állását, ha pedig világi, akkor egyházi átok alá kerül. A zsidóknak különös ismertető jelet (mellük bal részén egy vörös, köralaku posztót) kell hordaniok, mert már a velük való érintkezés is veszélyes.[2]) Ez a zsidó-üldözés azonban, melyre a legatus rá akarta venni a magyarokat, ellentétben állt a magyar királyok politikájával. Az Árpádok alatt a zsidók kamara-grófságot és más előkelő állásokat is töltöttek be s a nemzeti gazdálkodás fontos tényezői lettek.

Az egyedüli vád, amelyet a zsidók ellen felhozhattak, az volt, hogy uzsoráskodtak. Azonban közvetve ennek is az egyház volt az oka. Az egyház — legalább elméletben — nem ismerte a pénz produktiv erejét (nummus non nummun parit), a kölcsönben csak a jótékonyság egy nemét látta, ennélfogva mindennemü kamatszedést uzsorának és megbecstelenitőnek tartott. A latin „usura" szó is eredetileg kamatot jelent és csak az egyházi gyakorlatban nyerte rossz értelmét. A trieri zsinat 1310-ben kimondja (140 p.), hogy aki többet kér vissza, mint amennyit kölcsön adott, vagyis aki kamatot szed

[1]) Fejér, Codex diplom. V/2. 277.

[2]) E pontok részben csonkán maradtak fenn, részben teljesen hiányoznak a vatikáni kéziratból, ellenben megvannak egy szentpétervári kodexben, ahol dr. Caro, breslaui egyet. tanár fedezte fel őket. V. ö. H. Graetz, Gesch. der Juden VII. 164 és Kohn S. A zsidók tört. Magyarországon. I. k. Hube, Antiquissimae constitutiones, 1856.

pénzéért, az uzsorásnak (Wucherer) tekintendő. A viennei egyetemes közzsinat 1311-ben ezt az uzsorát eretnekségnek minősiti (15 kánon) s a mi magyar zsinataink is, pl. az 1493-iki esztergomi az e tilalom ellen vétőket kizárja az áldozásból, haláluk után pedig megtagadja tőlük az egyházi temetést.[1])

Miután igy a kamatszedés tiltott és megbecstelenitő dologgá lett, viszont pedig kamat és haszon nélkül senki sem igen hajlandó pénzt kölcsönözni, a kölcsönre szorulók kénytelenek voltak azokhoz fordulni, kikre az ilynemü tilalmak — vallási okokból is — nem voltak ilyen kötelezők. Ezek pedig elsősorban a zsidók voltak. Természetes, hogy ily körülmények között nekik alkalmuk nyilt a megszorultakon nagyobb kamatot is behajtani. Ezt azonban a zsidók kiüldözése után pl. Németországban a róm. kath. bankárok is megtették, sőt nagyobb mértékben, mint azelőtt a zsidók, mert ők pénzzel az egyházi forumokat is megvesztegették.[2])

A zsidóüldözésnek főleg a térités volt a célja a középkorban. Ezért mindenekelőtt egyházi szervezkedésüket nehezitették meg, zsinagógáiktól igyekeztek őket megfosztani. Igy XII. Benedek, Róbert Károly alatt elrendeli, hogy a pozsonyi zsinagógát le kell rombolni. Akik ezt a keresztények közül ellenezni mernék, azokat előre kiközösiti az egyházból. Azokat a zsidókat pedig, akik ennek ellenállanak, a keresztények kötelesek kiüzni[3]) A téritési szándékot bizonyitja továbbá az a körülmény is, hogy egy áttérő zsidót minden adósságfizetési és más kötelezettségétől feloldottak s ezzel a hitelt nagyon megrontották.[4])

Ebből is látható, hogy az egyháznak politikája a polgári, gazdasági életre nem gyakorolt mindig kedvező hatást. És tényleg az első összeütközések az egyház és a városok között mindenütt a gazdasági téren történtek.

[1]) Hefele i. m. VI. 546. Péterfy i. m. I. 230.

[2]) Janssen, Gesch. des deutschen Volkes, I. 406.

[3]) Hurmuzachi, Documente I. 639. Buday K. A magyar müvelődés a 14. század első felében, 22.

[4]) Knauz N., A zsidók megtérésének politikai következménye a középkorban, Magyar Sion, I 69.

A városok fejlődése, virágzása attól függött, hogy minél jobban felszabaditsák magukat az egyházi és világi, püspöki és nemesi földesuri joghatóság alól s maguk intézzék ügyeiket, iparuk, kereskedelmük vezetését. Ezzel szemben az egyház nemcsak vallási és kulturális, hanem gazdasági téren is egyedül akart uralkodni. A káptalanok, mint ugynevezett hiteles helyek, nemcsak a mai értelemben vett közjegyzői teendőkre, hanem a vámszedésre is kiváltságokat szereztek. Igy az esztergomi, a budai és más káptalanok a külföldről hozott iparcikkek után, továbbá a só és általában a hajózás után szedtek vámot s övék volt a halászati jog is.[1]) A polgárok azonban igazságtalannak tartották ezt az állapotot s arra törekedtek, hogy fáradságuk gyümölcseit maguk élvezhessék. Az összeütközés és a harc elkerülhetetlen volt. A vámszedési helyet kereszt jelölte meg, ezt sok helyütt összetörte a nép dühében.[2]) A polgárok hol kijátszották a káptalan embereit, hol pedig nyiltan ellenük szegültek, lázadásba törtek ki és vizbe dobták az egyházi hatóság közegeit. Ilyen eset miatt már az 1292-iki esztergomi zsinat kiátkozással fenyegeti meg Buda városát.[3])

A viszálykodást rendszerint a király döntötte el. A király és a városok között mindenütt bizonyos érdekszövetség létesült. A városok pénzzel és haddal segitették a királyt az egyházi és világi oligarchák ellen, viszont a király számban és befolyásban mind nagyobb erőhöz juttatja a városokat Nálunk is az 1279-iki budai zsinat tulkapásaival szemben a király a budai polgárok segitségét veszi igénybe. Azonban általában véve azt mondhatjuk, hogy a magyar királyok nem ismerték fel és nem ápolták eléggé azt az érdekkapcsolatot, mely őket a városokhoz füzte Az emlitett káptalanok és a városok közötti viszályban rendesen az előbbieknek adtak igazat. IV. László megerősiti, sőt szaporitja a budai káptalan régi kiváltságait, III. Endre a káptalan és a város közötti

[1]) Pór A., Háboruság Esztergom város és az esztergomi káptalan között, Magy. gazdaságtört. szemle, XI. (1904) 161., Hóman B., A magyar városok az Árpádok korában, 70.

[2]) Buday K. A magyar művelődés a 14. sz. első felében, 64.

[3]) Péterfy, i. m. Salamon F., Budapest története, II. 251.

peres ügyek elintézésére Lodomér esztergomi érseket jelöli ki, holott éppen Lodomér érsek volt a polgárok legnagyobb elnyomója.[1])

Akadt ugyan néha a polgároknak is szószólójuk a királyi udvarban, és pedig maga a királyné, III. Endre neje *Thomarina*. Ez a nagyműveltségü magyar királyné egy velencei nagykereskedőnek volt a leánya s jobban felismerte a király és az ország érdekét, mint férje. Arra törekedett, hogy az egyháziak kapzsiságával szemben megvédje a polgárokat s az ipart és kereskedelmet fellenditse.[2]) Az egyház hatalmával azonban ő sem birt megküzdeni. A káptalanok továbbra is visszaéltek hatalmukkal. Akárhányszor megtörtént, hogy egyházi állásokat sem töltöttek be, mivel igy a káptalan tagjai osztozkodtak az illető egyházi javadalmon. Igy a pécsi káptalan, midőn Pál püspök 1302-ben meghalt, nem akart uj püspököt választani, hanem magának tartotta meg a püspöki jövedelmet.[3])

Nem csoda, hogyha a polgárokat is elhagyta a türelmük s oly tettekre ragadtatták magukat, melyeket aztán később maguknak is meg kellett bánniok. Ilyen volt a budai polgárok esete, mely szinte egyedül áll e kor történelmében.

Már fentebb rámutattunk, hogy a budai polgárság és a káptalan között állandó volt a viszály. Ez annyira elfajult s Lodomér érsek annyiszor fenyegette meg átokkal a várost, hogy fenyegetését végre is be kellett váltania. Egyházi átok alá vetette Budát, megtiltotta, hogy ottan bármilyen egyházi szertartást végezzen a papság, nem szabadott keresztelni, esketni, temetni, urvacsorát kiszolgáltatni stb.[4]) Az ilyen egyházi átkok azonban már kezdték hatásukat veszteni. Benedek erdélyi püspök jelentette ez időben Gentilis kardinálisnak, mint pápai követnek, hogy az interdictumot még az egyháziak sem tartják be (nec religiosi, nec clerici seculares servant . . . interdictum). A nép pedig sok helyütt még örült, hogy az interdictum alatt nem kell a papoknak stólát fizetni.[5])

[1]) Knauz N., A budai káptalan regestái, Tör. tár, XII. 9.
[2]) Magy. gazdaságtört. szemle, XI, 169.
[3]) Pór A., Viszály a pécsi káptalanban, Tört. tár, 1889, 403.
[4]) Vatikáni okirattár, II. k. LXXIV. o.
[5]) Vatikáni okirattár, II. 380.

A budai polgárok eredetien oldották meg a kérdést. Abból a felfogásból kiindulva, hogy igazságtalanul érte őket ez a büntetés, kényszeritették papjaikat, hogy az interdictumot semmibe se vegyék, hanem végezzék továbbra is tisztüket. A lelkészek közül nehányan ugy látszik ellenállottak. Azonban akadtak olyan papok is, akik a protestáló polgársággal tartva, továbbra is prédikáltak és kiosztották a szentségeket (surrexerunt quidam pseudosacerdotes et perfidi, qni manifeste divina populo celebrabant et sacramenta ecclesiastica ministrabant publice in interdictis)[1])

Éveken át tartott már ez a helyzet Budán 1298. óta, sőt az Árpádház kihalása után még rosszabbodott, amennyiben most a politikai pártviszályok is belejátszottak. A budaiak Venczel pártján voltak s már azért sem csatlakoztak Róbert királyhoz, mert ő volt a pápa jelöltje. Ezért Boccasini Miklós pápai követ továbbra is átok alatt hagyta őket, sőt a pápai párt a hires budai szőlőket is kiirtotta s ezzel a polgárokat fő jövedelmi forrásuktól fosztotta meg. Az ilyen gonosztett elkövetőire a csak nemrég előbb tartott budai zsinat is az egyházból való kiközösités büntetését állapitotta meg.[2]) A polgárok tehát most az egyházat saját fegyverével akarták megtámadni. Petermann biró és Tóth Márton esküdt vezetése mellett összehivták a népet, megnyujtották a gyertyákat s először is VIII. Bonifatius pápát, azután magyarországi érsekét és püspökeit, mint tisztükre méltatlanokat, az egyházból kiközösitették.[3])

Mily nagy elégedetlenség és elkeseredés kellett ahhoz, hogy a különben konzervativ érzésü polgárok ily forradalmi tettre határozták el magukat! De még ez sem magyarázza meg eléggé ez eseményt. Tudnunk kell, hogy ugyanakkor az egyetemes egyházban is valóságos lázadás tört ki a pápa

[1]) Az Illésháziak dubnici levéltárából való krónika a Magyar Nemzeti Muzeum irattárában, kiadta Mátyás Flórián, Hist. hung. fontes domestici I. Script. vol. III. 113. o.

[2]) Vinearum et agrorum depopulatores excommunicantur. Az 1279-iki budai zsinat 68 határozata. Péterfy, i. m.

[3]) Dubnici krónika i. h. Pór A., Az Anjou-ház és örökösei, Mill. tört. III. 15.

ellen. Először Szép Fülöp francia király szakit egy időre Rómával. Majd midőn sikerül neki a pápákat Avignonba, az ugynevezett babyloni fogságba átköltöztetni és a saját érdekeinek szolgálatába hajtani, akkor meg Bajor Lajos német császár szakad el a pápától. XXII. János pápa átokbullái hatástalanok maradnak A német császár müncheni udvarában Paduai *Marsilius* oly tanokat hirdet, melyekkel — mint fentebb láttuk — nemcsak a pápaságot, hanem általában minden kiváltságos egyházi hatalmat gyökerében támad meg. Hasonló eszméket fejteget *Occam* Vilmos a párisi, *Wiclif* János az oxfordi egyetemen. Utóbbi megtámadja az egyház szentségeit, az átlényegülés tanát, az ereklye- és képtiszteletet, a bucsujárást is, mert mindezt nem találja meg a bibliában, melyet ennélfogva a nép felvilágositása végett lefordit angolra. Szóval ez a kezdődő renaissance, melynek mozgalma magukat a pápákat is átalakitja. Már VIII. Bonifatiust is azzal vádolták ellenfelei, hogy mint magánember tulteszi magát az egyházi tanokon és szertartásokon. *Du Plessis Vilmos*, Richelieu egyik elődje és mintegy harminc tanu, egyháziak és világiak állitották róla a biróság előtt, hogy nem hisz a lélek halhatatlanságában, az örök életben, nem hiszi, hogy az ostya a papi áldás következtében átlényegül Krisztus testévé, mesének tartja a kereszténység isteni eredetéről, a szentháromságról, a szüz Máriáról szóló tant, nem böjtöl s nem veti meg a testi élvezeteket. Az erkölcstelenséget, fornicatiót oly kevéssé tartja bünnek, mint akár a fricatiót, a kezek dörzsölését. Nem az egyház, hanem a saját maga és családjának érdekeit tartja szem előtt, rokonait a legfőbb egyházi állásokba juttatja, másoknak pedig pénzért árulja a hivatalokat. A török ellen kér adót és segitséget s azt saját céljaira fordítja Már elődjét, VI. Coelestin pápát is erőszakkal lemondatta s azután is fogva tartotta, nehogy feltámadjon ellene. Saját uralmát ugy tartja fenn, hogy ellenségeit elteszi láb alól, akár klerikusok, akár világiak, kivégzésükben gyönyörködik.[1])

Nem helyeznénk sulyt e vádakra, ha ettől kezdve több

[1]) P. Dupuy, Histoire du différend entre le pape Bonif. VIII. et Phil. le Bel, 101.

mint 200 éven át egyre-másra meg nem ismétlődnének. A renaissance pápák idejében Rómában a bon tonhoz tartozott, hogy a kereszténység alapelveinek ellentmondjanak, az egyház tanairól, a szentirás egyes helyeiről tréfálkozzanak. Kortársak feljegyzése szerint az olyan embert nem is tartották már miveltnek, akinek az egyház dogmái felől nem voltak téves és eretnek nézetei.[1]) Nemcsak Luther, hanem Erasmus is elálmélkodott, hogy micsoda istenkáromlásokat kellett Rómában hallania. A miseáldozatnál oly szavakat használtak, amelyekkel az átlényegülést tagadták. Erasmusnak Pliniusból magyarázták, hogy az ember és az állat lelke között nincs különbség.[2]) Róma után indultak a többi főpapok is. Bakócz Tamásról is feljegyezték életirói, hogy az egyház szertartásaiból gunyt üzött.[3])

Ilyenformán egy álszenteskedő, hipokrita erkölcs fejlődött ki az egyházban. A vezető körök már nem hittek a középkor babonás világnézetében, de nem igyekeztek a népet is felvilágositani. Igy csak megbotránkozást okoztak a hivők lelkében.

Mily ellentét, ha a polgárok egyszerü, de szigoru erkölcsi és vallási elveit összehasonlitjuk a főpapokéval. Akármelyik városi jogkönyvet nézzük is, mindenütt meggyőződhetünk ennek igazságáról.

Az *eperjesi* statutumok szerint Isten igéjéről, a szentségekről s általában a vallási dolgokról mindenki tisztelettel tartozik beszélni. A családfő ügyeljen rá, hogy a házában senki se káromkodjék. A *selmecbányai* jogkönyvben olvashatjuk: Aki Istent, az isteni anyát, a szenteket káromolja vagy a kereszténység szentségei felől gonoszul beszél, azt az egyházi törvények alapján egymásutáni hét vasárnapon — a körmenet előtt — övig meztelenre vetköztetve, mezitláb és hajadon fővel folytonosan vesszőztetve kergessék a templom körül.[4])

[1]) In quel tempo non pareva fosse galantuomo e buon cortegiano celui che de'dogmi della chiesa non aveva qualche opinion erronea ed heretica. Idézi Ranke L., A római pápák az utolsó négy században, I. 62.

[2]) Burigny, Erasmus élete I. 139. Ranke u. o.

[3]) Fraknói V., Bakócz Tamás, 40.

[4]) Demkó K., A felsőmagyarországi városok életéről, 29.

A városokban szigoruan őrködtek a családi élet tisztasága, a házasság szentsége felett, gyakran halállal is büntették a paráználkodó nőket és férfiakat.[1]) Hogyan hathatott már most ezekre a jámbor polgárokra, mikor ügyes-bajos dolgaikban Rómába küldött követeik a pápa gyermekeiről, „feleségéről" (uxor domini papae) szóló hirekkel kedveskedtek nékik s panaszkodtak a kardinálisokra, kiknek emberei (iste populus diabolicus) kirabolják, sőt megcsonkitják az utasokat, férfiakat, nőket egyaránt (omnes utriusque sexus homines, tam peregrinos, quam alios, mutilant, transigunt, depredant et spoliant ac linguas excidunt). Igy jártak a loretoi zarándokok is; omnes spoliati redierunt.[2])

Tudjuk, hogy a közbiztonsági állapotok nem voltak nagyon jók a középkorban. Éppen a polgárság volt az, mely mint kereskedő osztály javitani törekedett ez állapotokon. Folytonos küzdelemben élt a rablólovagokkal. De hogy az egyház legfőbb méltóságai között is akadjanak ilyenek, ennek a szomoru tapasztalatnak mégis csak kissé kijózanitó hatással kellett lenni a polgárokra.

Azt mondogatták Rómában, hogy csak a szentek csalásai tartják már fenn a vallást, holott ők szedték rá a népet, vakhitben tartották azt és vallásos buzgóságából anyagi előnyöket huztak.[3]) Kifejlesztették a szentek felesleges jó cselekedeteiről szóló tant, amely szerint a jócselekedetekből mint valami reális értékmennyiségből lehet juttatni olyanoknak, kik viszont a szükségesnél kevesebb jót tettek. A bucsulevelek után beszedett dijakat azonban nem az illető szent családjának avagy szülőföldjének felsegitésére, hanem a pápai és püspöki udvarok kiadásaira forditották. De még ez mindig stilszerübb üzletnek mondható, mint a szentek ereklyéivel, holttetemével és állitólagos csontjaival való izléstelen üzérkedés. Róma mindent központositott. Nagyobb egyházi hivatalt csak Rómában

[1]) Szende P., Magyar városok a középkor végén, 45. o.

[2]) Ezekről a dolgokról tesz jelentést a bártfai plébános 1999-ben. Iványi B., Bártfa sz. kir. város levéltára, I. 464.

[3]) Asserebant, nostram fidem orthodoxam potius quibus dam sanctorum astutiis, quam veris rerum testimoniis subsistere. Canisius Pál, Vita Pauli II. Ranke i. m. 61.

lehetett nyerni, nagyobb pert csak a szentszéknél letárgyalni, még az ereklyéket is Rómában kellett „hitelesittetni".[1])

Azonban már e visszás állapotok kezdetétől akadtak a pápa környezetében is emberek, akik a reformokat sürgették. A viennei zsinaton 1311-ben *Lemaire* angersi püspök és mások reformjavaslatot terjesztenek elő, amelyben legalább a legégetőbb bajokat akarják orvosolni. Lemaire szerint pl. az excommunicatiot nem szabadna elhamarkodva, alapos ok nélkül kimondani, mert különben elveszti minden erejét és hatását. Az egyházi biráskodást az archidiakonok és az érsekek ne bizzák arra alkalmatlan, tanulatlan, protekciós emberekre, akik ügyetlenségeket követnek el s azután hatalmukkal visszaélnek. Általában nem szabadna érdemetlen embereket felavatni, mert a nép sok helyütt már *is jobban gyülöli a papjait, mint akár a zsidókat.*

Egy személy nem viselhet három, sőt öt egyházi állást és 10—12 egyházi javadalmat, miután az illető aztán olcsó, de tudatlan helyettesekkel, vikáriusokkal tölti be az illető állásokat, amiből rengeteg sok baj és visszaélés származik. Továbbá az expectanciákat mielőbb meg kell szüntetni vagyis a javadalmakat ne adományozza el a pápa előre, a régi javadalmas életében, mert megtörténik, hogy az uj javadalmasok nem győzik bevárni a régiek természetes halálát.[2])

Azonban mi lett a sorsuk az ilyen reformereknek? Börtön, sőt gyakran a halál. Lemaire püspököt V. Kelemen csak becsukatta és fogva tartotta. De midőn VI. Orbán pápa alatt a bibornokok összeesküdtek, hogy az egyház kétségbeejtő állapotán segitsenek és a pápa mellé tanácsosokat adjanak, vakmerőségükért halállal lakoltak. Öt kardinális lelte ily mószörnyü végét. Némelyek szerint zsákba varrva a tengerbe fojtották, mások szerint elevenen eltemették őket.[3])

Enyhitő körülményül hozzák fel VI. Orbán számára,

[1]) Az 1279-iki budai zsinat 27. pontja szerint csak azok az ereklyék érvényesek, melyeket a pápa a maga tekintélyével approbál. Péterfy, I. 113.

[2]) Ezt az utóbbi határozatot különben már a 3. laterani zsinat is kimondta, 1179-ben. J. Haller, Papsttum u. Kirchenreform, I. 56.

[3]) Áldássy A., A nyugati nagy egyházszakadás tört., 472. 485.

hogy a kardinálisok szándékai sem voltak tiszták és ők idézték elő a szakadást. Azonban bizonyára tulzott siennai Katalinnak a jellemzése, aki a maga erős nyelvezetén egyenesen „emberi alakot öltött ördögöknek" nevezi őket a pápának irt levelében.[1])

Ez a küzdelem nem a dogmák, nem a vallási kérdések körül folyt, hanem tisztán a hatalomért, a legönzőbb uralmi érdekekért. Nem csoda, ha a hivők is igy fogták azt fel és mind gyakrabban megfeledkeztek a „szent atya" iránti köteles tiszteletről és engedelmességről. Nincs veszedelmesebb, mint a tömeg, amely végre rájön, hogy őt szándékosan félrevezetik, menyországot igérnek és poklot adnak neki.

Századokkal a reformáció előtt megindult tehát már a fe szabaditó harc az egyház zsarnoki uralma ellen. Az egyházi szakadások is már korán elkezdődnek. Először csak a császárok léptetnek fel ellenpápákat, igy Bajor Lajos V. Miklóst. Majd a kardinalisok is két pártra szakadnak és van idő, midőn egyszerre három pápa is küzd a hatalomért és egymás ellen szórják átokbulláikat. Közben természetesen megtörtént, hogy egy-egy ország se az egyik, se a másik pápához nem csatlakozott, hanem függetlenül intézte az egyházi ügyeket. Igy tett a 14. század végén Franciaország, igy nemsokára rá Wencel császár Csehországban, Zsigmond király Magyarországon.[2])

(Folyt. köv.)

Dr. Obál Béla.

[1]) L. Pastor, Geschichte der Päpste, I. 131.

[2]) Fraknói V., A magy. kir. kegyuri jog, 90. Á. Theiner, Vetera monum. hist. II. 189.

Abauj-Tornavármegye története. 1527—1648.

Politikai és hadi történet.

Csenétén lakozók Nagy János Kohány uram jobbágya 60 esztendős, Király János nemzetes Szemere Pál uram jobbágya 40 esztendős, hitök után ekképen vallanak: Felső- és Alsó-Gagy csak igen közel levén falunkhoz, hogy elrablotta szomszédságunkban őket szegényeket; az mi mezőnkön már voltak bennek és Isten ő szent felsége oltalmazott csak meg, hogy ránk nem érkeztenek; egyebütt is sok rablásokat téve és reánk való fene szándékokat egy nehány embertől ugyan megizenvén, sokáig házunknál hálni se nem merészlettünk, hanem az erdőben nyomorultul sanyarogván, elepedvén teljességgel külömben meg nem maradhattunk, hanem ez esztendőn aratás tájban hódoltunk meg Mamhut ispáhiának, summánk 8 frt, Szent-György napig az hitlevélért 10 frt, 7 icze vaj; soha annakelőtte nem hódolt falunk

Szolnokon lakozók Bereczk György Fuló János uram jobbágya 50 esztendős, Kovács Pál Poroszlay Lőrincz jobbágya 27 esztendős, hitök után ekképen vallanak, mint az csenéteiek; 8 egész esztendeig bujdostak az pogányok előtt, minden felöl az faluk rablása meg leve közelről hozzájok, de meg nem maradhattunk, hanem kedvét kellett keresniök; hegymegi Musztafa ispahia, vagyon hitlevelek már az töröktől, de még nem summáltak ők vele, hanem Szent-György napkor leszen megsummálásuk.

Pamlényben lakozók Nagy István Ujlaki László jobbágya 50 esztendős, Balogh Mátyás Horvát András uram jobbágya, hitök után ekképen vallanak: Körülöttünk való falukon rettenetes rablásokat tevén az török, az reánk következő veszedelmet el akarván távoztatni, az töröknek is egynehány fényegetőző levelét megadván nekünk, külömben meg nem maradhattunk, hanem meg kellett hódolnunk ifju Huzain agának. Summánk 27 frt, 27 icze vaj, az elmult karácsony ünnepe

tájban hódoltunk meg; császár adója 6 frt 36 denár; 11 frtot vettek már oda és két forint is van már birságban.

Gadnán lakozók Chyerepes György Szalkay György jobbágya 60 esztendős, Balko András Szalkay István jobbágya 32 esztendős, hitök után ekképen vallanak: Ennekelőtte mintegy 11 esztendővel legkiváltképen az pogány ellenség három izben rabolta el falunkat és egy izben ugyan megégette falunkat, rabot falunkból vitt el 13. Négyet vágott le közülünk; 10 egész esztendeig nyomorogtunk az szomszéd falukban, de hogy az gagyiak elraboltatának, azok is kétségesek levén megmaradásuk felől hódolatlan, még szegények az szerint fejünknek oltalma külömben nem lehetett, elpusztult és megégettetett kunyhóinkba vissza kellett szállanunk és az pogány ellenségnek fejet hajtanunk, az urunk Egren ifju Huszain aga, summánkról még vele nem végeztünk, mivel 3 esztendeig való szabadságot adott, az császár adóját megadtuk 6 frt, 36 pénz, soha azelőtt az mi helyünk nem hódolt.

Gagy-Bátor nevü faluban lakozók Ördeögh András Bátori Miklós uram jobbágya 70 esztendős, Balog György Vendégi Tamás jobbágya esküttt birák ekképen vallanak: Ennekelőtte 3 esztendővel ez mi mezőnkön is közel falunkhoz három embert fogott el és kettőt vágott le az török és rettenetesképen fenyegetett bennünket azonközben környöskörülöttünk való falukban iszonyu rablásokat teve; meg nem maradhattunk külömben, hanem meg kellet hódolnunk, az egri pasa urunk. Derék summa 33 frt, 20 icze vaj; sohanem hódolt az mi helyünk ennekelőtte.

Fáyban lakozók Ola János főbiró, Fáy Benedekné asszonyom jobbágya 45 esztendős, Finta Márton Fáy Istvánné asszonyom jobbágya 50 esztendős, Gieörfi Miklós Pongrácz Kristóf uram jobbágya 55 esztendős igy vallanak: Látván gagyiaknak és egyébb szomszéd falubelieknek az pogány ellenség miatt való isszonyu raboltatásokat, égettetéseket és Czizmo nevü török is Egerből való sok rendbeli reájok való irását. rettenetes fenyegetését, kénytelen meg kellett hódolniok, egy embert közülök valót is az mezőben levágott, az mészárost, Czizmónak summáltak meg 30 frtban, 10 icze vajban; basa ajándéka 7 frt, az hivő levélért 6 frt, császár

adója 6 frt, három sing karassia posztó, 1 tallért vont az napokban is rajtok, soha nem hódoltak sehová való végheljeken.

Szala nevü faluban lakozók Zakar János Zákány András uram jobbágya 50 esztendős Derinchyéni János Péntek Pál uram jobbágya 60 esztendős hitök után ez szerint vallanak, az mint előbbi tanuk, elunták az rettenetes félelmet, meg kellett hódolniok; Emhet Chyauz Kara Amhátnak hódoltak meg, summájok 21 frt, 8 icze vaj.

Perecseny nevü faluban lakozók Tót Gergely 60 esztendős, Baghy András 40 esztendős hitök szerint igy vallanak, látván mindenfelől az veszedelmet rajtunk, vajdai gyerekek elvitelét, csak igen közel hozzánk, kénytelen voltunk az hódolással, az urunk Egerben Demer aga Fekete Ali, summálunk meg Szent-György napkor 12 frtban, 12 icze vaj, 5 frt császár és basa adója; soha annakelőtte nem hódolt.

Felső-Szenden lakozók Mazurka Miklós, Girinchi Mátyás uram jobbágya, Szolga Antal, Fuló János uram jobbágya az szerint vallanak, mint az szalaiak, és török uruk is azonos, summájuk is annyi, soha nem hódoltak ennekelőtte.

Sárvár nevü faluban csak mindjárt Garadna mellett lakozó nemes személy Abony István megesküvén, hite után ekképen vall: In anno praesenti ultima die Septembris az pogány ellenség éjszakának idején az mi falunkra ütvén, rettenetes romlás esék rajtunk, az én feleségemet is édes négy gyermekkel és azonkivül is az faluból öt rabot vitt el közülünk, kik most is oda vagynak. Litka nevü falu is kényszerittetett meghódolni.

A következő vallomás ez:

„Mi Puky Péter, az nemes Abaujvármegyének szolgabirája Boynisits Horváth Mihály, Kinisy János, ifjabb Baxa András, Horváth István, Ostorharith Horváth Ferenc ezen nemes Abaujvármegyének jurati assesorai ezen Abaujvármegyének és viceispánjának commisiójából voltunk Forró nevü faluban Abaujvármegyében levőben a végre, hogy ezen processusban az Zsitva-Toroki végzés után az török mennyi számu városokat és falukat hódoltatván és hódoltságban levő városok és faluknak szokott adózásukat és summájukat meny-

nyivel verte volna feljebb és minemü excursiókat, károkat cselekedett volna, kiváltképen ab anno 1615 ezen Forró nevü faluban; citáltatván azért az felül megirt napra és compareálván, az ide alább megirandó városbeli és falubeli nemes és paraszt embereket, megesküttetvén őket, talem fecerant fassionem, prout sequitur.

Szikszó mezővárosának főbirája Kardos Jakab és ugyan Szikszó városában lakozó tanácsbeli személyek, Kádas Mihály, Szarka András, Tiövisses András, Sódar Gergely megesküvén hitök után ilyen vallást tettenek az mint következik: Az Zsitva-Toroki végzés előtt az szikszaiaknak az török uroknak adózásoknak pénz summájok volt hétszáz magyar forint, melyben mind akkoráig ad annum usque praesentem 1641, megtartattanak, az basa ajándékával együtt, de annakutána az basaság változván, egy-egy esztendőben két izben is megvették rajtok az ajándékot. Augeáltak penig az eminghek, az mint ide alább megirattatnak.

Két bokor malomkővel, egy avagy két mész kemence égetéssel esztendőnként és szer járással nyargaló kocsikkal; hogyha penig ezeket nem praestálhatják, vettenek és vesznek érette hetvenöt magyar forintokat; Szolnokról ezer, hol penig hétszáz, néha ismét 500 kila buzának nagy drága pénzen Egré való felhozatásával, ugymint egy-egy szekeresnek legalább kelletett fizetniök kilenc, kilenc magyar forintokat; item pénzre való 50 kila buzával, 50 kila árpával, 5 szekér szénával az egri piacra való vitellel, kiket ha be nem szolgáltattanak, vettenek érte rajtok néha 12, néha penig 20 magyar forintokat. Item gyakortabb az basáknak változások miatt ajándékoknak megvétele és szerzése bekerült néha 500, néha penig 600 magyar forintokban. Item porta pénzzel, az melyért abban az 1641 esztendőben is fizettenek 35 gráczi tallérokat. Item ajándékban való hordás boroknak esztendőnként való beadásával, az mely annuatim bekerült nekiek százszáz magyar forintokban. Item az Eminghek ezen megirt Szikszó városára reá vettettenek egynéhány vég posztónak, gyöngyházas késeknek és sing számra való drága főposztóknak megvételét, ilyen praetextus alatt hogy az árát megadják, de soha nem praestálják, melyek gyakorta bekerül azon meg-

irt Szikszó városának másfél száz forintjában. Ismét ezzel is augeáltatott adózások Eger körül esztendőnként nagy oldaloknak kiirtását reájok ütvén, az mely ortás esztendőnként bekerül két két száz magyar forintba.

Alsó-Vadászi Czeövek Máté főbiró, mellette levő polgárok Tar János, Kovács György hitök után akképen vallottak. Ezelőtt mintegy 25 esztendővet volt az török uraknak való adózásoknak bizonyos summája száz és harminc forint; annakutána penig, ugymint ezelőtt 18 esztendővel, mióta ez mostani Egren lakos Szabó Ali ispahia birná őket, felül megirt summájokat 200 magyar forintokkal öregbitette. Item annakelőtte szénának kaszallásáért és behordásáért adtanak harminc magyar forintokat; buzát annakelőtte adtanak 30 kilót, mostan penig hatvan kilót kell adniok; árpát is hasonlóképen. Mézet, vajat annakelőtte annuatim adtanak 30 pintet, most penig kényszerittetnek adni 60 pintet. Item tüzre való fát annakelőtte adtanak 20 szekerrel, mostan penig ezenfelül megirt török urok veszen az fáért rajtok annuatim flor. hung. 60; kásának való tiszta buzát is annakelőtte adtanak 2 kilót, most penig veszen 10 kila tiszta buzát; vágó ökröt is annakelőtte vettek török uroknak esztendőnként néha 6 forinton, néha penig heten, de most azzal sem elégedvén, hanem 20 magyar forintokat kényszerittetnek adni érette, annakelőtte borjut, tehenet is magok adtanak, de most azért is 15 forintot kell adniok; ennekelőtte adtanak egy-egy átalag bort esztendőnként, most penig két-két hordó bort kell adniok. Item ezekben az 1636, 37, 38, 39 és 40. esztendőkben, hogy az nagy fogyatkozás és szük idők miatt az török uraktól praefigáltatott bizonyos napra avagy napokra, ha be nem vihették censusokat és summájokat, birság pénzt vett rajtok háromszáz és harmincnyolc magyar forintokat ez felül megirt esztendők alatt.

Szikszó-Ujfalusi főbiró, mellette levő polgár Veégh János hitök után ekképen vallottak, ezelőtt ugy, mint in anno 1635, elunván az sok adózást és adózásoknak summájának esztendőnként az török uraktól feljebb-feljebb való verését, kénytelenség alatt pusztán kellett volt falujukat hagyniok és három esztendőkig pusztán állván, annakutána Egren lakos Izmaell

aga őket erős hitre haza hiván, megsummálván akkor velök 65 magyar forintban, melyben esztendeig tartván csak meg, következendő másod esztendőben megint felverte 90 magyar forintra summájokat, annakelőtte adtanak 25 icze vajat, most penig kényszerittetnek adni 30 icze vajat.

Szigeti főbiró Bokor Menyhért mellette levő polgárok Vargha Mihály, Thuray Mátyás hitök után ekképen vallottak, az derék summa fizetésekben az török urok mindezideig megtartotta, öregbitette ezzel: két jukokért veszen rajtok fl. 4, ennekelőtte egy tábla szappant és egy kősót adtanak, most penig kettőt-kettőt veszen rajtok. Item augeálta az emingh Szolnokról egy szekér buza felhozással Egré, mely kerül be egy esztendőben fl. 12. Item ugyanaz egri emingh az mész kemencze mellé szekér és emberek adásával, mely egy egész hónapig is eltart. Item ennekelőtte szőllőhegyeken levő vidéki embereknek levő szőllőjöktől semmi cenzust avagy tributust nem adtanak, most közönségesen veszen az vidéki emberektől is flor. hungaricales 30 meg, pedig csak harmadfél pénzben veszi az poltura pénzt.

Léhi főbiró Nagy János. mellette levő polgárok, Simon Pál, Nagy Pál, ugyan Léhen lakozó nemes személyek, hitök után igy vallanak, hogy előtte in anno 1638 mikor Egren lakos kis Hoczmany nevü török urokkal megsummálván, volt esztendőnként való adójok 15 magyar forint, vaj és méz 15 icze; ennek halála után mostani ugyan Egren lakos Deli Menihet ispahia summájokat vagy adójukat verte 40 magyar forintra, mézen és vajon 40 icze; ezen felül puskára is kényszeritette őket, hogy adtanak volna, de nem merészelvén puskát innen bevinni, vett érette rajtok annuatim flor. 6 ab anno 1638 usque ad praesentem annum. Item in anno 1640 egy hordó borért vett rajtok flor. 7 hungaricales, in anno autem presentem 1641 vett rajtok cubuli vini 5 és ugyanezen esztendőben porta-pénzben egy gráczi ezüst tallért, császár adóját ennekelőtte adtanak flor. 2. d. 50; most immár kényszerittetnek fizetni fl. 7 d. 75, az basa ajándékával sem tartoztanak ennekelőtte, most immár vesznek rajtok fl. 6. hungaricales d. 25.

Pászthor János, ki ennekelőtte lakott Alsó-Kázsmárkon,

de most immár propter depopulationem turcarum Agriensium in anno 1632 factam eadem possessio esset deserta atque desolata, lakozik Aszaló mezővárosában hite után igy vall: Tudja azt bizonyosan és jól emlékezik reá, mikor az felül megirt 1632 esztendőben az Alsó-Kázsmárk nevü falut az egri török elrablotta, vittek el eleven rabot 54 gyermekekkel együtt, embereket 21 vágának le, lovakat hajtottanak el 7 azon Alsó-Kázsmárk nevü faluból.

Sánta Pál, ki annakelőtte Felső-Kázsmárkon lakott, de most quia propter comminationen turcarum Agriensium saepissime factam, deserta atque desolata esset, Léhen lakik megesküvén, hite után igy vall: Tudja azt bizonyosan, hogy Alsó-Kázsmárknak elrablásakor felső-kázsmárki embert is négyet vittenek el az egri törökök.

Bárány György, Simon János, kik ennekelőtte Berenczen laktanak, megesküvén, hitök után igy vallottak: az egri töröknek sok rendbeli izengetései és fenyegetőzései miatt, pusztán hagyva falujokat és most is pusztán állván, kik annakelőtte ez megnevezett faluban laktanak, most széjjel oszolván, ki együtt, ki másutt bujdosik.

Nagy János nemes személy és Szeölleösy Ferenc fide mediante igy vallottak, hogy ezen megnevezett Rásony nevü falu az töröktől való félelem miatt sok ideig pusztán állván, hanem ebben az 1641 esztendőben házasulván, adott nekiek Egren lakos Briny Karambat három esztendeig való szabadságot, ugy hogy eltelvén az három esztendő, megsummáljanak és hódoljanak.

Saápon lakozó Szerző Pál, Paál Demeter hitök után ekképen vallottak, hogy in anno 1639 kényszerittetnek meghódolni, summájok császár adójával facit fl. hung. 20, vaj és méz 20 icze.

Fodor András, Gomba Péter nemes személyek, kik ennekelőtte Halmajon laktak, de most propter depopulationem eiusdem posessionis Aszalón laknak, hitök után igy vallottak, tudják azt bizonyosan és jól emlékeznek reá, hogy in anno 1635 az egri török több falukkal együtt Halmajt is elrabolván, vittenek el azon faluból 7 rabokat, lovakat, ökröket,

teheneket circiter két százat, juhokat is az szerént, mely falu most is pusztán áll.

Baxán lakozó Lőrincz deák nemes személy és Balogh Gergely baxai főbiró megesküvén hitök után ekképen vallottak: Tudják azt bizonyosan, hogy in anno 1635, mikor az egri török Baxát is több falukkal együtt prédálta és rabolta volna, vitt el ugyan Baxáról három embert, 4 ökröt, juhokat circiter 200, mely rablás miatt annakutána kényszerittetnek meghódolni.

Nagy-Kinizsen lakozó Kásás Pál megesküdt, hite után igy vall: Tudja azt bizonyosan, hogy mikor ezen Nagy-Kinizs nevü falut Halmajjal s Baxával, több falukkal együtt az egri török elrablotta, vitt el azon faluból 15 eleven rabot, ökröket, lovat, teheneket hajtottak el circiter 200, juhokat harmadfél százat, mely rablás miatt meg kellett hódolniok in anno presenti 1641.

Dobsza Kércsen lakozó Tóth András nemes személy, Szabó István megesküvén hitök után ekképen vallottak. Tudják azt hogy mikor Halmajt, Baxát, Nagy-Kinizst az egri török in anno 1635 elrablotta, Dobsza Kércsről is vittenek egy rabot, ökröt és lovat circiter hajtottanak el 100, mely rablás miatt in praesenti anno 1641 kényszerittetnek meghódolni.

Felső-Dobszán lakozó Nagy István főbiró, Heghedüs András megesküvén hitök után igy vallottak propter minas ex metu turcarum Agriensium in anno presenti 1641 kényszerittetenek meghódolni.

Csobádon lakozó Raácz Boldizsár, Patak Imre hitök után igy vallottak, tudják azt bizonyosan in anno 1634, mikor az egri török ezen Csobád nevü falut elrablotta, vitt el 5 rabot, egyet levágtak, lovakat 4 hajtattanak el és az rablás után az sok félelem miatt kényszerittetnek meghódolni in anno 1640.

Szent-Andráson lakozó Teöreök Péter biró, Nagy András hitök után ekképen vallottak, tudják azt, hogy in anno 1635 mikor ezen felül megirt Szent-András nevü falut az egri török elrablotta, vitt el azon faluból 12 eleven rabokat, vágott le egyet, lovavat elvitt 18, azonkivül házból ládákból

nemes és paraszt emberek portékáit, köntösöket, arany és ezüst müveket pénzzel együtt, mely rablás miatt kényszerittetnek meghódolni in anno 1640.

Mostan Felső-Fügeden lakók Thernyei Péter nemes személy, ki ennekelőtte Alsó-Fügeden lakott fide mediante igy vall: Mivel az egri töröknek sok fenyegetőzései miatt nem merhetvén tovább házában való lakását, mind az paraszt emberek is elmenvén róla, ő is elmenvén róla és az falu is most is pusztán vagyon.

A folytonos áldozatok kimeritették a lakosság anyagi erejét s a vármegye idegen segitségre szorult.

1641-ben Zemplén 200 lovas vitéz tartására kötelezte magát, mig Sáros- és Szepesvármegye 85 lovas vitézt küldött; Sárosvármegye azonfelül 500 frt pénzbeli segedelmet is adott.

1643-ban Sárosvármegyéhez Szemere Pált küldik követségbe, akinek könyörgő szavaira ismét 550 forint segedelmet szavaztak meg a rendek és Szabolcsvármegye ugyanez évben 500 frtot, Szepesmegye 100 frtot ajánlt me.[1])

8.

Az ellenreformációnk sok keserüséget okozó napjai vármegyénkben az 1636-ik évvel vették kezdetüket. Cseh János mislyei prépost, egri kanonok, földesuri jogánál fogva elfoglalta a reformátusoktól a mislyei templomot.[2])

A vármegye a hir vételére junius hó 9-én tartott gyüléséből követeket küld Perényi Györgyhöz, a vármegye főispánjához s egyuttal Lósy Imre egri püspökhöz is panaszra küldi Fuló János alispánt, Bárczay Istvánt, Gerinchy Istvánt, Gagybáthory Miklóst és négy szolgabiráját.

Két évre reá Cseh a puszta ósvai templomot megépitteti s a róm. katholikus egyház szertartása szerint felszenteli.[3])

A vármegye (1639.) az országgyüléshez fordult a vallási sérelmek orvoslása végett. Cseh János a mislyei templomon kivül a balogit is hatalmasul elfoglalta, kivetvén belőle a

[1]) Várm. jegyzőkönyv.
[2]) Várm. jegyzőkönyv.
[3]) Várm. jegyzőkönyv.

protestáns papot s a népet erőszakkal s birságolással a róm. katholikus hitre téritette.

E sérelmek Rákóczi György táborába vezették a vármegye rendeit.

Az 1643-ik év augusztus hó 31-én Szinán tartott közgyülésből követeket küldenek az ujonnan kinevezett felsőmagyarországi főkapitány Forgách Ádám beiktatására. A követség tagjai Hanyi György alispán, Szemere Pál vármegyei jegyző, Putnoky Mihály, Barna Ferenc, Boinisich Horváth Mihály és Vajdai Horváth György.

És a következő évben Rákóczi György felhivó szózatára a február hó 22-én Göncön tartott közgyülésből ugyanaz a követség indult hozzá, meggyarapodván még a következő tagokkal: Baksy Mihály, Erős Sándor, Pongrácz Kristóf, Vécsey Sándor, Harságy Zsigmond, Mladosevith Horváth István, Berzsenyi György, Kinizsy János, Szemere György s a két szolgabiró, Puky Péter és Bárány László esküdteikkel együtt, akiknek követi utasitása eképpen szólt:

„A mi áldott szent Istenünknek áldott szent nevének segitségül hivása után Isten ő kegyelmeket Sárospatakra az erdélyi fejedelemhez, ő nagyságához bevivén, amint Isten ő kegyelmeknek tudni adta, nemes vármegyénk nevével igyekezzenek azon ő kegyelmek, hogy ő nagyságát, mentül becsületesebben lehet, ugy excipiálják, és üdvözöljék ő nagyságának intitulált credentionalis levelünk mellett. Annakutánna vármegyénk nevével köszönjék meg ő kegyelmének nagy hálaadással, hogy ő nagysága nem szánván elhagyni békességes országlását, ami édes hazánknak, nemzetünknek régi nemesi szép szahadságinak, keresztyén igaz vallásunknak, hitünknek szabadságos ususának s exercitiomának, melyekben mindezekben nagy sokképpen megbántattunk és csaknem teljességesen elopprimáltattunk vala, helyben állatására et in integrum restituálására, ily méltó igaz ügyében édes hazánknak felserkent és feltámadt, kivánván szivből, hogy a kegyelmes Uristen ilyen közönséges jónak végbenvitelére szerencsés, üdvösséges és boldogságos progressusával és kimenetellel boldogitsa és áldja meg ő nagyságát. Mely közönséges jóknak előbbmozditásában az ő nagysága kegyelmes fejedelm

jóakaratját, parancsolatját megértvén a mi nemes vármegyénk, nem kételkedvén abban, hogy ő nagysága mint keresztyén igazság és hazánk javát, szabadságát s megmaradását szomjuhozó fejedelem ő nagysága kegyelmes assecuratoria levelének tartása szerint is, — az kit ugyan loco privilegii nemes vármegyénk meg is akar tartani, — minket egész nemzetestől és hazástól mindazokban, necsak meg ne tartana és tartatna, sőtamelyek benmeg bántattunk is és opprimáltattunk, ily nagy oppressiónktól felszabaditatván, in integrum restituál és minden ellenkezőink s ellenségink s háborgatóink ellen kegyelmesen meg is oltalmaz és manu tueál. Ami a mi szegény vármegyénket illeti, mi a mi részünkről nemes országunk több vármegyéivel és statusival egyetértvén, az ő nagysága kegyelmes intimatiói szerint a mi vékony erőnk és tehet-égünk szerint készek vagyunk és leszünk ő nagysága mellett azt a közönséges hazánk javát, kikben megbántattunk, segiteni és ő nagyságával egyetérteni azokban. Aholott penig tizenötödnapra ő nagysága mellett való insurrectiónkat illeti, mivel a mi szegény vármegyénk mindenestől sedes bellice lett és teljességesen ezen vármegyétől az ő nagysága hada minket elboritott, mig az ő nagysága hadai rajtunk lesznek, könyörgünk, ő nagysága azzal bennünket ne terheljen, kiki közülünk javaira, jószágira inkább vigyázhasson, annak előtte is in tali casu az előbbeni jóemlékezetü fejedelmektől és királyinktól lévén illendő respectus reánk.

Secundo. Mivel az ő nagysága hadai az egész vármegyénket teljességgel elboritották, kibeszélhetetlen sok insolentiákkal és nyomorgatásokkal terhelnek bennünket, minden res ectusok nincsen se udvarházakra, nemes ember házaira, szentegyházakra, parochiális házakra, iskolákra etc. elannyira, hogy ha ő nagysága valami erős kemény edictumok által ezeket nem méltóztatik remediálni, holott egyébaránt is ez Felső Magyarországának tizenhárom vármegyéi sem szenvedtek, sem vallottak annyi kárt, mint egyedül azaz egy vármegye, ad extremas ruinas et desolationes jut állapotja szegény vármegyénknek; könyörgünk azért, ő nagysága méltóztassék rajtunk könyörülni és igen erős kemény edictumok a vitézlő rendet efféle excessusoktól praecaveálni. Más vár-

vármegyékből is hadait élésből segiteni, mert csak lehetetlen, hogy ez egy vármegye ennyi sok ezer vitézlő rendet eltarthasson.

Tertio. Mi immár az ő nagysága oltalma s gondviselése alatt lévén, méltóztassék ő nagysága reánk oly kevés gondot forditani, hogy az pogányságtól, töröktől valami véletlen kiütés, rablás és egyéb veszedelem szegény vármegyénken ne essék és ne történjék."

Rákóczi előhada már február hó 17-én Bakos Gábor vezérlete alatt Garadnán van s az ágostai evangelikus vallásu tanácsot a vezér ekkor kelt levelével siet megnyugtatni, hogy a fejedelem nem „vallás igazgatni vagy bántogatni, hanem azt oltalmazni jön".[1])

Bakos seregével a hó 19-én Nagy-Idán van,[2]) február hó 22-én Szepsiben, ahonnét a habozó Kassát ismét felhivja, hogy csatlakozzék Rákóczihoz az ország megmaradása végett.[3])

Eközben Jászót is felverték s nagy zsákmányt tőnek a káptalan javaiban.[4])

Rákóczi Zsigmond, Kornis Zsigmond és Haller István február hó 23-án „sok szép számos hadakkal" Rozgonyban vannak.[5])

Az 1644-ik év februárius hó 27-én Garadnán tartott gyülésben panasz hangzott fel, hogy a Szemerén fekvő mintegy 1400 katona éktelen kihágásokat követ el.[6])

Március hó 3-án a fejedelem a derék sereggel Nagy-Idán, március hó 9-én Bárczán táborozik.[7])

Rákóczi március hó utolsó napjaiban indul a meghódolt Kassáról ujabb hadjáratra s a vármegye a fejedelem parancsára „a táborra bocsátandó két szekeret husz ökrökkel, nyolcz gyaloggal igy rendelte el, hogy a két *Meczenzéf* adjon mindjárt két vasas szekeret, mindegyik szolgabiró két-két házas-

[1]) 7145/58.
[2]) 7145/13.
[3]) 7145/7.
[4]) 7145/26.
[5]) 7143.
[6]) Várm. jegyzőkönyv.
[7]) 7015, 7017, 7018, 7019.

tüzes embert fogadjon, azoknak fizetések leszen menstruatim négy-négy forint és hitesek legyenek. Puky Péter uram vegyen hat ökröt jármostól, Bárány László uram aszerint hat ökröt; Fáy János uram négy ökröt, Némethy Mátyás szolgabirák uraimék aszerint négy ökröket jármostól. Ezeknek penig praestálása e jövő vasárnap Cassára beszolgáltatások és meglegyen."[1])

A fejedelem hadával március 30-án Göncön van[2]) s a következő hónapban Regéc várát, a nádor birtokát ostromolta meg.[3])

A vármegye a győzedelmes vezér nyomán megjelent Mislyén, Bologdon és Somodiban s az alispán és a járási szolgabirákon kivül Kékedy Balázs, Bojnisich Horváth Mihály, a kálvinistaságáért Kassán rabságot szenvedett Várady Pál, Baksy Mihály, Marczinfalusi Péter, Gonda Mihály, Székely Boldizsár, Berzsenyi György küldettek ki a protestáns lelkészek beiktatására.[4]) Az 1647-ik évi országgyülés törvénybe is iktatatta[5]), hogy Somodi, Mislye és Alsó-Mecenzéf községekben a templomok az evangelikusoknak visszaadassanak.

I. Rákóczi György halálával (1648. december hó 11.) a linci békekötés szerint a vármegye III. Ferdinánd királyra visszaszállt s az öt vármegye átvételére Kisdy Benedek egri püspök, Wesselényi Ferenc felsőmagyarországi főkapitány, Tőrös János magyar kamarai tanácsos, Bornemissza János és Mosdossy Imre a szepesi kamara igazgatója küldettek ki.[6])

A török állandóan fenyegette a vármegye lakosságát. 1645-ben Forró azzal a riasztó hirrel keresi meg Kassa városát, hogy „az török ur a kijáró törököknek megfizetett kétszáz tallérral, hogy az ináncsiakat rabbá tegyék gyermekivel egyetemben."[7])

1650-ben[8]) Szántó fordul a városhoz, hogy segitse meg

[1]) Várm. jegyzőkönyv.
[2]) 7022.
[3]) Várm. jegyzők.
[4]) Várm. jegyzők.
[5]) 1647. VI. t.-c.
[6]) 7599.
[7]) 7312/20.
[8]) 7937/16.

muskatérokkal, szakálosokkal, hozzávaló golyóbisokkal és porral, mert rettegnek a töröktől s „ha szinte templomunk kőből való erőségecskében szorulnánk is, de lövő szerszámunk nem lévén, haszontalan lenne dolgunk."

Vármegyei közigazgatás.[1])

1.

A 16. és 17-ik század élet-halál harczai közt, védekezve a török és a központosító kormányhatalom ellen, fejlett ki a vármegye önkormányzata.

A 16-ik század közepe óta a vármegye *alispánját* már nem a főispán nevezi ki, hanem a főispán jelöltjei közül — 1548. LXX. t. cz. — maga választja.

Az 1634-ik évben a tisztujitás alkalmával, midőn Perényi György főispán szokás szerint Bárczay Ferenczet, Melléthei Barna Györgyöt, Semsey Lászlót és Felsőszendi Fuló Jánost az alispáni tisztségre kijelölte, a vármegyei karok és rendek azzal a szokatlan kérelemmel állottak elő, hogy a főispán engedje meg részükről is a jelölést akképpen, hogy ők megelégszenek két jelölttel.

A főispán mereven elleneszegült a kivánalomnak, de végre is engedni kényszerült a tulnyomó többség óhajának s a vármegye közgyülése Gagy-Báthory Miklóst és Fáy Mihályt jelölte. A választás a főispán jelöltjei közül Felső-Szendi Fuló Jánost ültette az alispáni székbe.

A vármegyei *jegyzői tiszt* mind terhesebbé vált. Mig a legelső vármegyei hivatalos okiratok alig egy ujjnyi hosszu s egy-két ujjnyi széles hártyaszalagok voltak, addig a 16-ik század vége felé egy lábnyi széles s másfél öl hosszu okiratok nem ritkák. Ez okból a vármegyei közgyülés elhatározta, hogy aki a vármegye jegyzőjének — akkor *Palaticz János* — segitségére vállalkozik, azt mindenrendü megyei adózástól felmentik.

A *szolgabirák* érdekében a közgyülés szabályrendeletet alkotott, amely szerint az egyik szolgabiró a másiknak a

[1]) Főforrásunk Abaujvármegye jegyzőkönyvei.

járásában ne hajthassa végre a birói itéleteket, hogy ekképpen ennek jövedelmét meg ne csonkitsa. A szolgabiró rendesen az esküdtekkel együttesen jár el hivatalos küldetésekben, legtöbbnyire tanukihallgatásokban. Fizetésükről a vármegye az 1578-ik évben ugy intézkedik, hogy „ha a (szolga-) biró vagy az esküdt az ő tisztök szerint, hová hivattatnak, ha az ő maga lován avagy kocsin megyen, huszonnégy pénzt vegyen jargalásába; ha lovat vagy kocsit adnak alája, csak per denár 12 vehessenek; hanem hogy az ő lován akarna menni a fizetésnek okáért, az olyannak ugyancsak a 12 pénzt adják. A szerzetért és tilalomért per denár 12."

Az 1623-ik évben szervezte a vármegye a *pénztárnoki* (perceptor) állást, 100 frt évi fizetést rendelvén neki s azon felül a jobbágyok részére kiadott nyugtatvány után két denárt szedhetett.

Ide iktatjuk az esküt, melyet Komáromy György, Abaujvármegye első pénztárnoka letett:

„Én, Komáromy György deák, Abaujvármegyének minden nemes közönséges pénzbeli jödedelmének *perceptora*, adom tudtára mindeneknek, az kiknek illik, ez levelemnek rendibe, mivel én azon nemes vármegyének perceptorságának tisztit esztendeig magamra vállaltam, mely tisztemben igazán, hiven és jámborul eljárok és mindenféle perceptumokról az nemes vármegyének, valamikor tőlem kivántatik, igaz és elegendő számot adok, az mint afféle számadó szolgák tartoznak számadásokkal, és Magyarországban akármelyik vármegyében levő jószágomat és maradékimat kötve melléje. Kive engemet Isten szent háromság ugy segéljen. Datum in possessione Zina in generali et frequenti congregatione comitatus, feria secunda proxima post festum beati abbatis et confessoris Francisci 1623.

Georgius Komáromi m. p."

Komáromyt a következő évben hasonló feltételek mellett megtartják hivatalában s csak 1627-ben, amidőn sulyos beteg lett, mentik fel tisztsége alól, számadásának megvizsgálására kiküldvén az alispánt, a jegyzőt, a négy szolgabirát s a kö-

vetkező három táblabirát: Marussy Andrást, Póhalmy Istvánt és Hany Györgyöt.

A vármegye adóját továbbra is őfelsége ratiója azaz adószedője szedte be az alispán, illetőleg a szolgabirák rovása szerint. Kassa városa az 1601-ik évben Abaujvármegyében fekvő birtokai után 99 frt 50 denár füstpénzt fizetett.[1] Az 1602-ik évben az alispán „füst után rovás-pénzt" 50 denárjával, 179 füst után 89 frt 50 denárt, hadnagyságra ugyancsak 179 füst után 15 denárjával 26 frt 85 denárt rovott ki.[2] 1606-ban a füstpénz beszedője 123 frtot rott a városra.[3]

1627-ben Kassán ötven nemes ember lakott. „Mennyi kiáltás volt ő kegyelmekre, hogy hadban sem mennek, fizetni sem akarnak." A vármegye 32 frt adót vetett ki reájuk s megigérték, hogy „magok között ellimitálják —, hogy sem mint ispán uram bemenvén, ő kegyelme limitálja."[4]

2.

Az 1624-ik évben elhatalmasodván a latrok és zsiványok, a vármegye elhatározta, hogy négy kapitányt választván a négy szolgabirói járás szerint, „adtak oly hatalmat ő kegyelmének" — t. i. Semsey Miklós kapitánynak —, hogy „mindenütt foghassák azféle latrot; az melyik magát nem hagyja megfogni, meg is ölethessék. Valakinek az kapitány megüzente, vagy falunak vagy nemes embernek, el kellett vele szolgáit bocsájtani s magának s magának is ott kellett lenni."[5]

1631-ben a latrok és gonosztévők üldözésére 50 lovas katonát fogadtak fel havi 4 frttal s e költségre kapunként 65 denárt vetettek ki.

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

[1] Kassa v. lvt. 4932.
[2] U. o. 4988.
[3] U. o. 5163.
[4] U. o. 6196/36.
[5] U. o. 6085/14.

Hazánk és a krakkói egyetem biráskodási joga.[1]

Hazánk Lengyelországgal korán lépett politikai érintkezésbe. Már a szomszédság is magával hozta ezt s hozzájárult ehhez az egyre erősbödő érdekközösség, királyaink gyakori rokonsági köteléke, meg a diplomáciai és hadi összeköttetések És e kapcsok szellemi térre is átnyúltak; ami kivált az 1364-ben Nagy Kázmér által alapitott s 1400-ban Jagello László által ujjászervezett krakkói egyetemnek a magyarok részéről való sűrű látogatásában nyilvánult.

A krakkói egyetem jó ideig szoros összefüggésben állott hazánk művelődésével. Nemcsak a közelfekvő Felvidékről, hanem hazánk távolabb eső vidékeiről is, mint — teszem — Debrecenből, Nagyváradról, Pécsről, Kalocsáról, Szegedről, Temesvárról, Kolozsvárról, Tordáról stb., nagy számban mentek erre az egyetemre kiváló családok fiai is.[2] Ennek okait egy, a mult század elején megjelent művecske[3] a szomszéd-

[1] Jelen értekezés részben a *Békefi Emlékkönyvben* (Budapest, 1912. 148—153. l.) is megjelent. Azóta azonban ujabb és becses adatok kerülvén napfényre, ezuttal tisztább és befejezett képet nyujthatunk.

[2] *Morawski* Casimir: Histoire de l'Université de Cracovie. Moyen age et renaissance. Traduction de P. *Rongier*. Paris et Cracovie. 1900—1905. IV. könyv. I. fejezet vége. — *Dr. Békefi* Remig: A népoktatás története Magyarországon 1540-ig. Budapest, 1906. 49—50. l. *Dr. Schrauff* Károly: Regestrum Bursae Hungarorum Cracoviensis (1493—1558) Budapest, 1893. XV. és XVI. l.

[3] M(iller Jakab Ferdinánd): Regestrum Bursae Cracoviensis Hungarorum nunc primum ex autographo codice bibliothecae Cracoviensis editum. Budae, 1821. 74. l.

ságra, a lengyel nemzet szabadságára, tudósainak jó hírnevére, a tanulóknak engedélyezett kiváltságokra, az ottani könnyű megélhetésre, a tanulásra kínálkozó alkalmatosságra, Zsigmond lengyel király oltalmára és ennek Szapolyai Jánossal való rokonságára vezeti vissza.

Az egyetem virágzásának ideje a XV. századra és a XVI. század elejére esik. Ebben az időben olykor 8000-nél is több hallgatója volt s főként az astronomiai és humanista tudományok ápolása s tudós tanárai által nagy hírnévnek örvendett. Magyar hallgatóinak száma 1431—1440 között 61, 1441—1450: 91, 1451—1460: 122, 1461—1470: 208, a következő két évtizedben 180, illetőleg 209;[1]) 1493—1506 között körülbelül 750, 1507—1515 körülbelül 308.[2]) Ezután Magyarország szerencsétlen közállapotai, a duló belháboruk és egyéb zavarok, de főként a reformáció terjedése következtében a magyar hallgatók száma rohamosan apadt; ugy hogy 1526—1539 között 138-at, 1540—1550 között pedig már csak 36-ot találunk Krakkóban.[3])

A magyar tanulóknak Krakkóban külön lakóházuk, bursájuk volt, melynek fönnállásáról már Mátyás király idejéből is találhatók nyomok, de biztos adatok csak az 1492-ik évtől szólanak.[4]) A bursa a XV. században és a XVI. század elején a magyar hallgatók nagy számára való tekintettel igen népes; de a föntebb vázolt okoknál fogva később nagyon aláhanyatlik s 1541 őszén lakóhiány miatt bezáratik. 1557 őszén ujból megnyilik, de egy évi tengődés után megszünik.[5])

A jogtörténészek részéről is figyelmet érdemlő nevezetessége volt a krakkói egyetemnek, hogy birói hatalmat gyakorolt, melyet — mint az alábbiakból kitetszik — hazánk lakóira is kiterjeszteni megkisérelt. Az egyetem birósága, melyet a következőkben ujabb világitásba igyekezünk helyezni, egyházi bíróság (iudicium spirituale) volt.[6]) Tanárai ugyanis

[1]) *Morawski* i. m. IV. könyv I. fejezet vége.
[2]) *Schrauff* i. m. XV. és XVI. l.
[3]) *Schrauff* i. m. XV. és XVI. l.
[4]) U. o. V. l.
[5]) U. o. XVI. l.
[6]) Kassa város titkos levéltára. B. Nr. 32.

papok voltak; igazgatása is papi felsőbbség alatt állott; szóval valóságos egyházi intézet volt. Ez az oka annak, hogy a reformáció idején az evangélikus lengyelek nem a krakkói, hanem a külföldi egyetemekre mentek.[1])

Az egyetem a bíráskodást pápai bullákra való hivatkozással gyakorolta, bár *nem közvetlen* szentszéki felhatalmazás alapján. A krakkói egyetem rektorának, Labischyn Andrásnak, két, 1496-ból való kiadványában[2]) át van irva V. Márton pápának 1429. április 20-ikán kelt[3]) bullája, mely elsősorban a Szüz Máriáról elnevezett claratumbai, vagyis mogilai ciszterci monostor apátjának szól. E szerint a krakkói egyetem rektora, összes doktorai, borostyánkoszorusai és tanulói panaszkodtak a pápánál, hogy egyes érsekek, püspökök és más egyházi személyek, ugyszintén világiak is, grófok, bárók, katonák, nemesek, városok stb. ugy az egyetem, mint tanulóinak kastélyait, falvait, birtokait, jövedelmeit s más ingó és ingatlan javait elfoglalják s mindennemü kellemetlenkedéseket és igazságtalanságokat követnek el. Ezért kérték a pápát, hogy miután reájuk nézve nagy nehézséggel jár minden egyes esetben az apostoli szentszékhez fordulni, segitsen ezeken a bajokon.

A pápa mint legfőbb egyházbiró abból az eszméből kiindulva, melyben az ő legmagasabb törvényhatósága gyökeredzik, t. i. hogy kötelessége minden elnyomottnak segitségére lenni, ahol az egyház java ezt kivánja, kérésükre az emlitett ciszterci apátot az egyetem és hallgatói egyházi birájává teszi, azzal a meghagyással, hogy ha nevezettek megkeresik, vagy maga személyesen, vagy megbizottai által legyen segitségükre, s ha a dolog természete ugy kivánja, ügyeikben önállóan bíráskodhatik s felebbezés kizárásával egyházi büntetéseket is alkalmazhat; sőt szükség esetén világi karhatalmat is vehet igénybe. Szóval apostoli hatalmánál fogva az apátot állandó bíráskodási joggal ruházza fel, melynél fogva

[1]) *Dr. Hüppe* Siegfried: A lengyel alkotmány története. Forditotta *Szathmáry* György. Budapest, 1894. 340. l.

[2]) Kassa v. titk. levt. B. Nr. 53. és 54.

[3]) „Kalendas Maji duodecima, pontificatus nostri duodecima." V. Márton 1417—1431. volt pápa.

a fenti ügyekben bárkit megidézhet és az illető ellen eljárhat. E birókiküldéssel járó joghatóságnak az egyházjogban *iurisdictio delegata* a neve, melynek hatásköre azonban jelen esetben tágitva lett, amennyiben a pápa e bullájában hatályon kivül helyezi elődjének, VIII. Bonifác pápának[1]) rendelkezéseit, melyek értelmében — egyes kivételes eseteket leszámitva — a pápa által delegált birák csakis a számukra kijelölt városban vagy egyházmegyében és az ettől legfeljebb egy napi járóföldre lakókat idézhetik meg s vonhatják biráskodásuk alá; vagyis felhatalmazza az apátot, illetőleg ennek megbizottait, hogy egy napi utnál messzebbre eső helyekről is maguk elé idézhetik a feleket; hozzáteszi azonban, hogy ha a távolság *több* napi járóföldet tenne ki, ez esetben már nem szabad az illetőket idézésekkel, perekkel zaklatni. Hatályon kivül helyezi továbbá általában a többi elődjei által kiadott, az egyházi birókat illető összes más intézkedéseket is, melyek az apát szabad biráskodási jogkörét korlátozhatnák.

E bulla tehát világosan mutatja, hogy a krakkói egyetem és tanulóinak ügyében a biráskodási jog közvetlenül nem az egyetemet, hanem elsősorban a mogilai ciszterci apátot illette meg. Miután azonban az apát a fenti bulla az egyházban élő jog szerint megbizottai által is biráskodhatott, e jogot mindig magára az egyetem rektorára ruházta, aki ugyis papi személy volt. Igy jutott a krakkói egyetem subdelegatió utján a biráskodási jog hatalmába. Bizonyitja ezt az a körülmény is, hogy a rektor a birói ténykedésével összefüggő kiadványait, idézéseit, itéleteit, mint a mogilai ciszterci apát, az egyetem főegyházbirája (conservator principalis) által megbizott biró (judex commissarius et succonservator) bocsátja ki.[2])

[1]) Pápaságának ideje: 1294—1303.

[2]) „Andreas de Labischyn sacrae theologiae et juris canonici doctor . . . almae universitatis studii Cracoviensis . . . Rector per reverendum et religiosum patrem dominum Johannem de Rathibor sacrae theologiae professorem, abbatem monasterii Claraetumbae alias de Mogila ordinis Cisterciensis Cracoviensis dioecesis, conservatorem principalem partibus et causis inirascriptis apostolica auctoritate judex commissarius et succonservator specialiter deputatus . . ." (Kassa város titk. levt. B. Nr. 53. és 54.)

Minthogy a bulla nem körvonalozza részletesen, kikkel szemben foganatosítható a birói eljárás, hanem csak általánosságban beszél, ez okból a krakkói egyetem gyakran nem számolt más országok és városok önállóságával és kiváltságaival s jogsértő tulkapásokat követett el. Tekintettel a krakkói egyetemen járt magyar tanulók nagy számára, a magyaroknak sok dolga akadt e bírósággal. Főképen a kassaiaknak gyűlt meg vele a bajuk. Ezek már 1422-ben panaszkodnak Zsigmond királynak, hogy a lengyelek, kiváltképen a lengyel kereskedők, tartozás, vagy egyéb követelés cimén a krakkói egyetem bírósága elé idéztetik és perekkel, ítéletekkel, kiközösitésekkel zaklatják őket. A király helyet ad a panasznak s kimondja, hogy ez az eljárás ellenkezik Magyarország törvényeivel és szabadságával, mivel az ország egyetlen lakosa sem lehet idegen bíróságnak alávetve, leszámitva ama kivételes eseteket, melyek ugyan az apostoli szentszék elé tartoznak, de amelyekben szintén csak az ezekre külön felhatalmazott birák itélkezhetnek. Ennek előrebocsátása után elrendeli, hogy ha a krakkói egyetem, vagy bármely más külföldi hatóság részéről idézések vagy ítéletek érkeznek, ezeket egyetlen magyar papnak sem szabad — javadalmai elvesztésének a terhe alatt — kézbesiteni, illetőleg végrehajtani.[1])

Ez 1422-ben történik; mig V. Márton pápának a biráskodásra vonatkozó fentebbi bullája 1429-ből való. Ebből látható, hogy a krakkói egyetem már a most emlitett pápai okirat leérkezése előtt is érvényesiteni igyekezett biráskodási hatalmát. Lehetséges, hogy korábbi pápai bullák alapján tartott erre jogcimet, vagy azért, mert alapitója örökös rektorává és főbirájává a krakkói püspököt tette meg.[2]) Akármint áll is a dolog, mindenesetre figyelemre méltó, hogy nem sokkal a kassaiak panasza és Zsigmond király fentebbi rendelkezése után az egyetem a biráskodási ügyet illetőleg a pápa elé panasszal járul s nincs kizárva, hogy ez és ehhez hasonló esetek késztették az egyetemet erre a lépésre, melynek eredménye a már ismertetett 1429-iki bulla lett.

[1]) Kassa v. titk. levt. B. Nr. 59.

[2]) *Hüppe* i. m. 340. l. Később már kisebb egyházi személyeket is látunk a rectori székben. (Kassa v. titk. levt. B. Nr. 53. és 54.)

Magyarország épen ugy, mint Lengyelország, Anglia és Nápoly, a pápához szorosabb kötelékkel volt odafüzve, mint más országok. Mindazonáltal hazánk az ilynemü pápai intézkedésekkel szemben is hangsulyozta és megvédte önállóságát és törvényes jogait. Az országtanács 1446-ban nagy visszatetszéssel értesül a kassaiak panaszából, hogy a Krakkóban levő magyar tanulók, bizonyos uj módot eszelvén ki,[1]) országunk szokásjogának és szabadságának a megsértésével innen bárkit a krakkói egyetem törvényszéke elé idéztetnek, holott a hazai törvények tiltják a honi lakosoknak az ország határain kivül való perbe hivását. Az országtanács ezt az eljárást a krakkói magyar tanulóknak szigoruan megtiltja, mert különben ugy az ő, mint felbujtóik összes javai lefoglaltatnak s mint szülőföldjük ellen vétkezők[2]) elrettentő például számüzetnek. Az idézések és itéletek kézbesitőire még sulyosabb büntetés vár: egyenlő elbánásban részesülnek a vérontókkal.[3])

Hogy ez a szigoru rendelkezés nem hozta meg a kivánt eredményt, bizonysága ennek V. László király 1453-ban kelt oklevele, melyben Péter kassai plébánosnak meghagyja, hogy a krakkói egyetemtől érkező idézéseknek a már elődei által is szokásba vett kézbesitésével javadalmai elvesztésének terhe alatt hagyjon fel, más szóval szünjön meg a krakkói egyetem végrehajtó közege lenni. A közelmult zavaros időkben ugyanis — mondja a király — az ő zsenge korában, midőn még mások nevelése alatt állott, gyakran megtörtént, hogy ugy idegenek, mint magyarok a kassai polgárokat bizonyos pápai bullákra és megbizó levelekre való hivatkozással a krakkói egyetem elé idéztették. A király hangsulyozza, hogy eme parancsának sokkal szigorubban kész érvényt szerezni, mint elődei.[4])

A panaszok azonban ezután sem szüntek meg. A király a következő évben egyenesen Dénes esztergomi érsekhez fordul és őt szólitja fel, hogy a magyar papságnak és leginkább az egri egyházmegyei papoknak, kik részint nem is-

[1]) . . . „novo quodam modo adinvento“ . . .
[2]) . . . „contra libertates nativae patriae malignantes“ . . .
[3]) Buda, 1446. szept. 12. (Kassa v. titk. levt. B. Nr. 32.)
[4]) Kassa v. titk levt. B. Nr. 35.

mervén az ország törvényeit, részint nem törődvén velük, a a krakkói egyetem birói intézkedéseit végrehajtják, ezt tiltsa meg, mert különben javadalmaikat vesztik.[1])

Az erélyes rendeleteknek — ugy látszik — foganatjuk lett, mert a panaszok elhallgatnak. Mátyás király uralkodása alatt egyetlen példa sincs reá, hogy a krakkói egyetem hazánkkal szemben áthágta volna jogkörét. Vajjon tényleg igy volt-e, vagy csak a véletlen nem hagyott reánk ez időből okleveles adatokat, nem dönthető el. II Ulászló idejéből azonban konkrét eset igazolja, hogy a krakkói egyetem bíráskodási hatalmát ismét megkisérelte hazánkra kiterjeszteni.

1496-ból Labischyn Andrásnak, az egyetem akkori rektorának, három itéletlevele (litterae sententionales) fekszik előttünk, melyek közül kettőben át van irva a már ismert V. Márton-féle bulla. A bennük foglalt itéletek a kassaiaknak szólnak. Radomi János áldozópap, a krakkói egyetem tanulója, ugyanis bizonyos pénzbeli tartozásért az egyetem törvényszéze előtt beperelte a kassaiakat. Ezek azonban az egyetem idézéseivel nem sokat törődtek s kétszeri idézésre sem jelentek meg. A rektor ezért az egyetem birósága nevében Ziebenbürger Gábor György helyettes főbirót, továbbá Opiczer János, Swarcz György, Molner György, Cromer Márton, Stephan István és Zimmermann János tanácsosokat, valamint az egész kassai polgárságot és általában az egész lakosságot elmakacsolja és az egyházból való kiközösitéssel sujtja. Itéletét a többi között Kassa város templomaiban is kihirdetni rendeli.[2])

Az oklevél hátlapjára az egyes lelkészek reávezették a kihirdetés megtörténtét; de csupán a krakkói, nevezetesen a székesegyház, a Mindenszentekről és a Szüz Máriáról elnevezett egyházak lelkészeitől találunk ilyen feljegyzéseket. Magyarországi pap tollából a kihirdetést igazoló egyetlen irás sincsen az okiraton. Mindazonáltal Lőcsén — mint ezt egy másik okiratból megtudjuk[3]) — a rektor kiközösitő itélete

[1]) *Kemény* Lajos: Kassa város levéltárából. (Történelmi Tár 1893. évf. 377. és 378. l.) — Kassa v. titk. levt. B. Nr. 36.

[2]) Kassa v. titk. levt. B. Nr. 53. és 54.

[3]) Kassa v. levt. B. Nr. 56.

mégis ki lett hirdetve. Ez azért még nem jelentette a lőcseiek részéről azt, mintha a krakkói egyetem joghatóságát hazánkra kiterjedőleg is elismerték volna, mert eljárásuk, amint alább ki fog tünni, tisztán arra az ellenszenvre vezethető vissza, mellyel ez időben a kassaiak iránt viseltettek.

A julius 7-én kiadott itélet után nehány napra a perben meglepő fordulat állott be. Ugyanannak az oklevélnek a hátlapján, ahol a kikózösités publikációit találjuk, julius 17-iki kelettel az áll, hogy a krakkói egyetem II. Ulászló magyar és János Albert lengyel király közbenjárására a felek között való *megegyezés biztos reményében* a kassaiakat feloldja a kiközösités alól. Ez bizonyára Kassának a király előtt tett panaszára és tiltakozására történt. A kiközösitő itéletnek azonban ily hirtelen visszavonása, mielőtt a per tulajdonképeni tárgya bármily módon elintézve lett volna, még ha a két uralkodó közbenjárására történt is, a krakkói egyetem meghátrálásával függetlenségünknek e tekintetben is megvédéséről tanuskodik.

A huzavonának ezuttal sem lett vége. Még egy esztendőnél is több idő telt bele, mig e tárgyban az utolsó szó ki lett mondva. Lehetséges, hogy a kilátásba helyezett megegyezés nem jött létre és a krakkói egyetem ujabb kellemetlenkedésekkel állott elő. Sokkal valószinübb azonban, hogy most már a kassaiak nem hagyták annyiban a dolgot és egyszer s mindenkorra elejét akarták venni hasonló zaklatásoknak; egyuttal pedig elégtételt akartak szerezni a lőcseieken azért, mert az ő közreműködésökkel történt, hogy Miklós pap, Szervácz nevü plébánosuk utasitására, a rektor itéletét kihirdette és a kiközösitési cédulát a Szent Jakab apostolról nevezett templomuk ajtajára kifüggesztette. Ezt azután otthagyták mindaddig, mig csak a külön e célra kiküldött királyi ember (homo regius) le nem vette. Emellett megtürték, sőt megengedték, hogy a kassaiakat szégyenszemre, mint az egyházból kiközösitetteket kiharangozzák.[1])

A lőcseiek ez eljárásának érdekes háttere volt. Kassa és Lőcse ez időben az árumegállitási jog (depositorium) miatt

[1]) Kassa v. titk. levt. B. Nr. 56.

nagy viszályban állott, melyből az előbbi került ki győztesen. II. Ulászló király ugyanis 1496. junius 11-én hozott ítéletében a lőcseieknek ez ügyben bemutatott okleveleit érvényteleneknek mondotta ki, mert nélkülözték a hitelesség kellékeit.[1]) Az ebből fakadt gyülölség vezérelte a lőcseieket, midőn a kassaiak bosszantására és megalázására a krakkói egyetem kiközösítő ítéletét végrehajtották.

II. Ulászló királyunk erélyes fellépése 1497. szeptember 11-én meghozta a végső döntést ebben a már igen elfajult és szinte türhetetlenné vált ügyben. A kassai biró és tanács szakadatlanul ismétlődő, sulyos panaszaira a király meghagyta Ferrariai Tamás Amadeusnak, az esztergomi érsek helytartójának és egyuttal egyházi birónak (vicarius in spiritualibus et causarum auditor generalis archiepiscopi Strigoniensis),[2]) hogy mint a szőnyegen levő ügy rendes birája a király által kijelölt egyházi és világi főméltóságokkal, valamint más tanult, a jogban járatos személyek meghallgatásával, a panaszok, ugyszintén a Labischyn András rektor által kiadott és általában az e perre vonatkozó összes okiratok megvizsgálása után hozzon olyan ítéletet, mely ugy az ország jogainak, mint alattvalói békéjének és nyugalmának a biztositására szolgál. Mert — mondja a vikárius — ő felsége valamint mindenkor tiszteletben tartotta és tartja a szentszék és delegált biráinak intézkedéseit, rendeleteit, *épen ugy törekszik országai és alattvalói jogait és nyugalmát teljes erejéből megvédelmezni és*

[1]) Róbert Károlynak két és Zsigmond királynak egy oklevelét terjesztették be. Az előbbiek érvénytelenségének oka volt, hogy Róbert Károlynak csupán két korábbi, elavult és nem a harmadik hiteles kettős királyi pecsétjével voltak ellátva. Az utóbbi pedig azért veszitette hitelességét, mert nem lett Zsigmond király által ujból megerősitve. Zsigmond ugyanis 1405-ben elrendelte, hogy ugy a Nagy Lajos, mint az Erzsébet és Mária királynők, valamint az általa előzőleg akár a nagyobb, akár a kisebb pecsétek alatt kiadott okleveleket Szent György vértanu napjától számitott egy éven belül mindenki köteles megerősités végett bemutatni. (Kassa v. titk. levt. Depositorium. Nr 40.)

[2]) Minthogy hazánkban a vicarialis méltóságban ugy az egyházmegyei kormányzás, mint az egyházi törvénykezés összpontosult, ezért a „vicarius in spiritualibus" és a „causarum auditor generalis" egy személy volt. (*Konek* Sándor dr.: Egyházjogtan kézikönyve. Budapest, 1903. 311. l.)

senki által, tegye azt bárki akár vakmerőségből, akár tudatlanságból, nem engedi megháboritani. Nyilt és erélyes hang ez; ujabb tanusága annak, mily határozott ellenállásra talált nálunk az apostoli szentszékkel és ennek közegeivel szemben is minden olyan törekvés, mely hazánk függetlenségén a legkisebb csorbát is ejthette volna.

Az itélethozatalra kiküldöttek és a meghivott jogtudósok Budán Szapolyai István házánál gyültek egybe. Kassa város képviseletében Gergely szabó tanácstag és Zeydl István jegyző, Szervácz, a lőcsei Szent Jakab apostolról elnevezett egyház plébánosa nevében Miklós pap, mig Lőcse város részéről Jakab ötvös és Gáspár deák jelent meg.

A kassaiak elsősorban bemutatták egyes pápák és királyok okleveleit, továbbá a krakkói egyetem rektorától eredő, ez ügyre vonatkozó okiratokat. Majd élőszóval előadták panaszukat a lőcseiek ellen. Hivatkozással közismert régi privilegiumaikra és régóta fennálló szokásaikra, melyek szerint ilyen és hasonló ügyekben egyetlen kassai polgárnak sem lehet előbb másutt, mint saját plébánosa előtt megjelennie, — kinyilatkoztatták, hogy a krakkói egyetem szóban forgó pereit senki sem köteles figyelembe venni, itéleteinek engedelmeskedni; következésképen a kassaiakat senkinek sem szabad ezek ürügye alatt botránynak kitenni. A lőcseiek pedig, kik a föntebb előadott ellenségeskedések miatt a kassaiak iránt rossz indulattal viseltettek,[1]) a kiközösitő itéletet mindezek ellenére a már elmondott módon mégis végrehajtották. Ez okból kérték, hogy a kakkói egyetem rektorának perei, itéletei és az ezek szine alatt véghezvitt cselekedetek érvényteleneknek, sőt vakmerőknek és rosszindulatuaknak nyilvánittassanak, a lőcseiek pedig kapják meg méltó büntetésüket.

A lőcsei kiküldöttek válaszukban a történteket részben beismerték, részben tagadták. Ez az ingadozó felelet csak még jobban meggyőzte a kassaiak igazmondásáról a birói testületet, mely mindezek meghallgatása után a királyi parancs értelmében ugy az iratok, mint a felek fentebbi nyilatkozatai-

[1]) . . . „Leuchoviensium . . . ad ipsos Cassovienses ob certas difficultates malum animum habentium" . . . (Kassa v. titk. levt. B. Nr. 56.)

nak a gondos megvizsgálásához látott. Evégből átirta Labischyn András rektornak már ismert itéletlevelét a Márton pápa-féle bullával és a hátlapján olvasható feljegyzésekkel együtt és átirta a lőcseiek által a templom ajtajára kifüggesztett kiközösitési iratot is.

Az oklevelek vizsgálata közben az itélethozatalra kiküldött testület rájött, hogy sok hiba és érvénytelenségi ok forog fenn. Attól pedig el is tekintett, hogy az okiratok és általában az egész peranyag, mely a krakkói egyetem rektorától került ki, vagy az iró, vagy más valakinek a hibája következtében sok helyütt még grammatikailag sincsen világosan megfogalmazva s igy sokszor értelmetlen. Továbbá azt sem sorozta a szorosan vett semmiségi okok közé, hogy sehol sincsen nyoma olyan okiratnak, melyből a rektornak a biráskodási jog gyakorlására való megbizatása (subdelegációja) és birói hatásköre kitünnék. Hangsulyozták, de nem tartották szükségesnek a bíróság tagjai a megokolásba annak a befoglalását sem, hogy a kassaiaknál régen nyert kiváltságaiknál fogva egyházi ügyekben első fórum saját plébánosuk és hogy hazánk törvényei, szokásjoga és szabadságai is szigoruan tiltják bárkinek az ország határain kivül való perbehivását. Az érvénytelenitő és megsemmisitő itélet kimondására elégségesnek találták az alábbi négy pontba foglalt okokat magokban véve is.

Nagy gonddal, hozzáértéssel és szigoru kritikával boncolgatták a per anyagát; alaposan áttanulmányozták a régi pápai és általában egyházi határozatokat, melyeket, ahol szükségét látták, mindenütt idéznek. Ezekből és a peres iratokból meritett megdönthetetlen bizonyitékokkal a következő tényeket szögezték le:

1. Mivel Labischyn András egyike, sőt feje, nevezetesen rektora azoknak, kiknek érdekében és védelmére a mogilai ciszterci apát delegálásával az ismert pápai birókuldés történt, ezért — és itt régebbi pápai határozatokra történik hivatkozás — miután ő nem lehet önmagának birája, itéletei érvénytelenek.

2. Nem lehet érvényes a kiközösitő itélet azért sem, mert nem a névszerint beidézetteket, hanem az egész közsé-

get sujtja. Ennek bizonyitására több szentszéki statutumot sorolnak fel.

3. Ugyancsak szentszéki határozatokból vett bizonyitékokkal igazolják azt az általánosan követett eljárást, hogy akit olyan biró idéz meg, kinek a megidézettre is kiterjedő joghatósága nincsen, csak bizonyos meghatározott, kivételes ügyekben, — az ilyen csupán abban az esetben köteles az illető biró előtt megjelenni, ha e kivételes esetek valamelyike világosan ki van emelve. Egyházi birónak pedig világiakkal szemben csakis bizonyos kimondott esetekben van joghatósága s mivel ezt is csak akkor gyakorolhatja, ha ez esetek bármelyike — mint az imént emlitve volt — az idézésben érthetően ki van téve, ez okból a megidézett világi személy ennek hiányában nem tartozik megjelenni. Ha tehát az illető egyházi biró a felet ennek ellenére is elmakacsolja és büntető itéletet hoz, ez semmis. Minthogy Labischyn András rektor igen jól tudta, hogy a kassaiak világi személyek és még sem emliti sehol, hogy az ellenük felvett peres ügy e kivételek közé tartoznék, ezért az ő itéletei is érvénytelenek.

4. A negyedik és legfontosabb semmiségi ok, mely a biróság nézete szerint egymagában is elégséges lett volna, az a közismert tény, hogy a kassaiak egyházmegyéje, t. i. az egri, Krakkótól tizenöt-husz magyar mértföldnél is távolabbra esik, ami körülbelül száz olasz mértföldnek felel meg. Ez nem két, hanem három napi járóföldnél is többet tesz ki. Márton pápa fenti bullája pedig tiltja, hogy két napi járásnál messzebb fekvő helyről bárki is megidéztessék. A kassaiak tehát, még ha akartak volna is, képtelenek lettek volna két napon belül krakkóban megjelenni s igy a makacssági itéletet nem lett volna szabad csak ugy reájuk huzni.

Az igy kifejtett és ellenmondást nem türő indokok alapján a kiküldött birói testület a kassaiak fent előadott kérése értelmében meghozta döntő itéletét. E szerint a krakkói egyetem rektorának szóban forgó pereit és itéleteit végérvényesen megsemmisiti; a lőcseiek eljárását pedig mint rosszindulatut, botrányokozót és vakmerőt megbélyegzi és érvényteleniti, mert nem lett volna szabad nekik a kassaiak lealázására a rektor törvénytelen itéletét végrehajtani; s ezért ők az ország szabadsá-

gainak és szokásjogának megsértése miatt méltó büntetést érdemelnek. Ezért a kassaiaknak megadja és fentartja a jogot, hogy a lőcseiek ellen a szenvedett sulyos sérelemért a rendes törvényes uton bármikor eljárhatnak. Végül el lett rendelve, hogy ez az itélet valamennyi magyarországi egyházmegyében a papok között köröztessék, kik is ennek alapján kiközösités terhe alatt kötelesek elismerni s vasár- és ünnepnapokon kihirdetni, hogy a kassaiak nincsenek, sőt nem is voltak az egyházból kiközösitve. Ezért kivánságukra a szentségeket is ki kell nekik szolgáltatniok. Labischyn András rektor itéleteit pedig — igy zárul a rendelkező rész — a jövőben se merészeljék kihirdetni.[1])

Ez az itélet, mely a bizonyitékok megingathatatlan sulyával s emellett oly erélyes és határozott hangon vetette vissza a krakkói egyetem illetéktelen beavatkozását, végre meghozta a kivánt eredményt. Az egyetem bíráskodási hatalmának képzelt mindenhatóságával tehetetlenül állt s nem is próbálkozott meg többé ujjat huzni a kassaiakkal. A pernek, mintha kettévágták volna, vége szakadt.

Az uj korban egyébként a középkor e hires egyeteme lejtőre jut; majd egészen aláhanyatlik s csak a XIX. század elején ébred uj életre.

A kassaiak is — ugy látszik — beérték a lőcseiekre kimondott és már magában véve is lesujtó határozattal s nem kerestek a nekik felkinált bünvádi uton további elégtételt.

Dr. Czobor Alfréd.

[1]) Buda, 1497. szept. 11. (Kassa. v. titk. levt. B. Nr. 46.)

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abaujvármegyében kihirdetett cimeres nemeslevelek (1564—1711).

Hamar lásd *Kónya.*

Hankó Jakab; fel.: *Sajdel* Margit; fia: Jakab; leányai: Erzsébet és Anna. I. Lipót. Wien, 1678. jun. 25. Kh. 1678. dec. 19. (f. 113.)

Harczias István; fia: Ferenc és egy leánya; unokatestv.: István. II. Ferd. Sopron, 1625. okt. 17. Kh. 1626. febr. 16. (f. 203.)

Harkaczy lásd *Hatvany.*

Harmath Pál; fel.: *Poch* Erzsébet; fia: András; valamint testvére II. Ferd. Regensburg. 1637. jan. 6. Kh. 1637. junius 15. (f. 307.)

Hartel János; fel.: Margit; fiai: János, Simon és János Ádám. I. Lipót, Wien, 1660. jun. 19. Kh. 1661. február 7. (f. 43.)

Hattfalussy lásd *Lengyel.*

Hatvany Mihály és Gergely; anyja: *Harkaczy* Orsolya; fel.: *Szülye* Anna és ennek testv.: Szülye János; fiai: István, Mihály és Gergely; leányai: Dorottya, Kata és Erzsébet; testvérének felesége: *Horváth* Erzsébet. II. Ferd. Wien, 1634. jun. 9. 1634. szept. 25. (f. 112.)

Hársfalvay lásd *Szarvas.*

Hegedüs lásd *Bak.*

Hegedüs lásd *Fekete.*

Hegedüs lásd *Jágendorffy.*

Hegedüs lásd Nagy.

Hegyi lásd *Balassa.*

Hejczey másként *Mangó* István, Pál és András. 1618. Kh. 1619. (f. 1.)[1])

Henkus György. *Boér* Zsigmond és János. I. Lipót, Wien, 1682. ápr. 20. Kh. 1683. febr. 8. (f. 51.)

Her lásd *Szathmáry.*

Hergécz Mátyás. I. Lipót. Kh. 1700. nov. 29. (f. 31.)

Herlsperger Ádám[2]); fel.: *Ferberin* Zsófia; fia: Ádám; leánya: Éva. Wien, 1625. ápr. 7. Kh. 1625. Feria secunda proxima post festum beati Jacobi Apostoli. (f. 197.)

Hethessy lásd *Balassa.*

Héczel Mihály és *Lázár* másként *Szabó* Miklós. Wien, 1648. (?) 3-án. Kh. 1653. ápr. 29. (f. 25—26.)

Hidas lásd *Ladányi.*

Hirkó András és György; előbbi fel: *Csoltkó* Margit; fiai: Jakab és János; György; fel.: *Rod* Anna. I. Lipót. Wien, márc. 23. Kh. 1678. dec. 19. (f. 113.)

Homonnay lásd *Szabó.*

Horváth András; fel.: *Sebők* Anna; gyerm.: György, János és Mária. I. Lipót, Linz, 1681. jan. 15. Kh. 1681. julius 4. (f. 210.)

Horváth (de Széplak) György. III. Ferd. Wien, 1650. jun. 18. Kh. 1651. febr. 15. (f. 118.)

Horváth Márton; fel.: *Csaba* Zsófia; gyerm.: András, Kata és Borbála; testv.: András. II. Ferd. Wien, 1634. január 28. Kh. 1634. szept. 4. (f. 95.)

Horváth Mátyás. III. Ferd. Wien, 1657. máj. 23. Kh. 1657. dec. 10. (f. 330.)

Horváth Mihály. III. Ferd. Wien, 1654. 1654. szept. 3. Kh. 1655. jan. 16. (f. 165.)

Horváth Mihály, Mátyás, id. György és ennek fel.: *Soltész* Kata. Wien, 1628. dec. 8. Kh. 1629. nov. 23. (f. 358.)

Horváth Pál, Mátyás és István. III. Ferd. Wien, 1639. márc. 15. Kh. 1640. márc. 5. (f. 479.)

Horváth lásd *Hatvany.*

Hosszumezey lásd *Szentkirályi.*

Hővizi másként *Barna* György. I. Lipót, Wien, 1664. jul. 11. Kh. 1664. dec. 15. (f. 208.)

Hunyady Bálint. II. Ferd. Wien, 1635. márc. 15. Kh. 1635. jun. 4. (f. 139.)

Hunyor András. I. Lipót, Wien. 1698. aug. 3. Kh. 1699. január 15. (f. 309.)

Hunyor (de Vizsoly) Tamás; fiai: János és István. II. Ferd. Várad, 1625. nov. 16. Kh. 1626 febr. 16. (f. 204.)

Hunyor Tamás; fiai: János és István. II. Ferd. Wien, 1627. szept. 11. K. 1627. Feria tertia proxima post festum Conceptionis gloriosissimae semper Virginis Mariae (f. 270.)

Hurka másként *Gyöngyössy* István és Miklós. III. Ferd. Pozsony, 1646. okt. 2. Kh. 1647. ápr. (f. 124.)

Huszár György; fel.: *Némedy* (?) Borbála; leánya: Kata Pozsony, 1613. ápr. 5. Kh. 1615. szept. 28. (f. 376.)

Illyés Pál és András. II. Ferd. Wien, 1635. junius 12. Kh. 1635. okt. 15. (f. 164.)

Imre Gergely és János. III. Ferd. Wien, 1640. jan. 9. Kh. 1640. ápr. 16. (f. 505.)

Imre János; fiai: János, György, Mihály és Bálint. I. Lipót, Wien, 1663. márc. 9. Kh. 1669. ápr. 8. (f. 443.)

Intibus lásd *Alexander.*

Istenes Balázs; fel.: Nagy Anna; fia: Mátyás. III. Ferd: Wien, 1639. máj. 12. Kh. 1639. szept. 5. (f. 455.)

Istomp másként *Borbereghy* (de gottberett) Péter. — Bethlen Gábor, Kassa, 1624. február 22. Kh. 1624. márc. 18. (f. 133.)

Itró másként *Erdélyi* Bertalan. I. Lipót, Wien, 1658. okt. 9. Kh. 1659. jul. 8. (f. 407.)

(Folyt. köv.)

Dr. Czobor Alfréd.

[1]) A jegyzőkönyv elrongyolódása miatt a pontos dátumok nem állapithatók meg.

[2]) Ősei Németországban nemesek voltak.

VEGYESEK.

Országgyülési meghivó.

Stephanus Dei gratia Hungariae, Transsylvaniaeque princeps et Siculorum comes etc.

Generosi, prudentes ac circumspecti, fideles nobis sincere dilecti. Salutem et propensam benevolentiam nostram.

Országunknak és az magyar respublicának egyik tagjának esmervén Kegyelmeteket, minthogy ez mostani *generalis expeditio* alatt, melyre Isten segitségéből indultunk, oly dolgokról való tractatusinknak és végezésinknek kell lenni *az két császár között való állapotunk* és, ha véghez vihetjük, frigyünk felől, melyre nem akarunk csak magunktól bizonyos resolutiót adni, miérthogy ez mindennek bőrében és szabadságának megmaradásában áll, holott az fővezér is igen siettet bennünket az oda fel való menetelre és *Mátyás herczeg* is fökövet által kéret azon, hogy *az két császár között* az békességet véghez vigyük. Tetszett azért tanácsunkkal, hogy ugyanazon táborban, mikor azoknak derekas tractálására jutunk, hogy *országos generális gyülésünk* celebráltassék és megmaradásunkra communibus votis et suffragiis végezzünk, valamit végezhetünk; kinek, hogy itt bizonyos napot praefigálhassunk, abba módunk nincsen, mert az tractatus ideje is csak függőben áll előttünk és az dolgokról is, kikről végezésünknek kell lenni, csak üszögében vannak; ott fenn penig, mikoron annak ideje előjő, haladék nélkül bizonyos resolutiót kell adnunk mindenekről.

Intjük azért Kegyelmeteket, sőt hagyjuk is, hogy az Kegyelmetek városából bizonyos számu atyátokfiait, az mint

generalis gyülésben szokott bocsátani, mindjárást rendeljen és bocsásson mellénk teljes tanusággal és oly készülettel, hogy continue mellettünk levén táborunkban, valahol és valamikor az *generalis gyülést* celebráltatni kivántatik, az országnak több tagjai között okvetetlen compareáljon, melynek miértthogy helyéről és idejéről bizonyosak nem vagyunk, szükség, hogy az választott emberek halogatás nélkül táborunkban jöjjenek. Secus sub poena in generalibus regni constitutionibus sancita nequaquam facturi. Datum ex arce nostra Saaros Patak die 20 mensis Octobris anno 1605.

Stephanus. *Simon Pechy.*

Kivül: Generosis, prudentibus ac circumspectis, iudici primario caeterisque iuratis civibus civitatis nostrae liberae *Cassoviensis* etc. fidelibus nobis syncere dilectis.

Cito
Cito
Citissime.

Alatta más kézzel: Praesentatae 22 Octobris. Mandat sua Serenitas, ut ad tractationem pacis, ubicunqe sit, futura mittentur nuncii.[1])

Eredetije papiroson, zárlatán a fejedelem pecsétjével, Kassa város levéltárában 5117. szám alatt.

Kemény Lajos.

Magyar királynék levelei.

I.

Erzsébet, Nagy Lajos király özvegye Somosi Kónya és András panaszára, hogy Lapispataki László és Fülöp az elmult pünkösd napján Berettőn két jobbágyukat sulyosan megsebesitették, meghagyja a szepesi káptalannak, hogy kiráiyi emberül magához vevén Baxai Egyedet, vagy Baxai Jánost, esetleg Váli Miklóst vagy Zádorházy Lőrincet vagy Péchy Miklóst vagy Balázst, tegyen a dologról jelentést:

Elizabeth Dei gratia regina Hungariae, Poloniae, Dalmatiae etc.

Fidelibus suis capitali ecclesiae Scepusiensis. Salutem et gratiam.

[1]) Az utolsó mondat Bocatius kezeirása.

Dicitur nobis, Kona filius Nicolai de Somus sua et Andreae fratris sui in personis, quod Ladislaus et Philippus filii Nicolai filii Desov de Lapispataka in festo Penthecostes proxime praeterito ad possessionem ipsorum Berethe vocatam accedendo Georgium super manu et Benedictum in capite, jobagiones suos letaliter vulnerassent ipsorum potentia mediante.

Super quo fidelitati vestrae firmiter edicimus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonia fidedigno, quo praesente Egidius de Baxa vel Johannes de eadem aut Nicolaus de Val seu Laurentius de Zadorhaza sive Nicolaus seu Blasius Pech dicti aliis absentibus homo regius ab omnibus, quibus incumbit, meram de praemissis expediaturi veritatem, quam tandem regiae maiestati fideliter ressribatis.

Datum Budae feria quarta proxima ante festum beatae Mariae Magdalenae anno Domini M mo CCC mo LXXX mo quarto. (1384.)

Kivül: Fidelibus suis capitulo ecclesiae Scepusiensis pro Kona et Andrea filiis Nicolai de Sumos.

Inquisitoria.

Eredetije papiroson, zárlatán pecséttel, Kassa város titkos levéltárában. U. Somosi Nr. 3 jelzés alatt.

2.

Borbála, Zsigmond király neje meghagyja Szentpéteri Tamás deáknak, hogy a királyné ezüst tányérai közül, amelyeket a diósgyöri pálosok őriznek, egyet magához vevén, siessen Kassára s ott a királynének járó ujévi ajándék fejében ahhoz teljesen hasonlót készittessen.

Commissio Johannis de Gyepew thavernici.

Barbara Dei gratia Romanorum ac Hungariae etc. regina.

Fidelis noster dilecte. Eidem tuae fidelitati harum serie firmiter praecipientes mandamus, quatenus mox et incontinenter praesentibus visis, de illis scutellis nostris apud fratres heremitas de prope Dyosgewr commorantes habitis, unam ad te recipere et celerrime ad Cassoviam properare ibique de muneribus nostris strennalibus a civibus eiusdem civitatis nostrae Cassoviensibus nobis provenire debentibus, ad

formam eiusdem scutellae per omnia et ponderositatem ordinari facere debeas et praeparare sine mora. Secus facere non ausurus. Datum in castro nostro Wygles vocato in festo Beati Nicolai episcopi et confessoris anno Domini etc. XXXII. (1432.)

Kivül: Fideli nostro circumspecto Thomae literato de Sayozentpeter etc. nobis dilecto.

Eredetije papiroson, zárlatán piros pecséttel, Kassa v. lvt. 18848. sz. a.

Kemény Lajos.

Paar Bertalan kassai postamester végrendelete, 1565.

Testamentum el postrema voluntas egregii quondam *Bartolomei de Par, magistri postarum Cassoviensis.*

In nomine patris et filii et spiritus sancti. Amen. Anno ab incarnatione Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, die vigesima sexta mensis Novembris. Ego *Bartolomeus de Par,* italus, sacrae caesareae regiaeque Maiestatis etc. in Ungaria urbe Cassoviensi *postarum magister* corpore licet aeger, mente tamen peroptime sanus, considerans apud me fragilitatem humanae naturae, quae ob peccatum morti obnoxia brevissimo temporis spatio vivere et postea vita excedere solet, mihi idem expectandum statuo. Cum autem nihil certius sciam, quam me peracto cursu a Deo optimo maximo mihi praefinito moriturum, nihil autem incertius, quam horam, qua idem Deus ex hoc mortali ergas tulo in aeternam patriam me est evocaturus, propterea decrevi ante mortem meam testamentum condere et de bonis corporalibus, generose mihi concessis, testari, ne vel dissensiones vel aliae quaedam rixae super praedictis bonis meis orirentur.

Primum autem animam meam nunc et deinceps perpetuo commendo Deo creatori et redemptori meo. Corpus vero ut secundum Christianam usitatam consvetudinem terrae mandetur. Deinde quod attinet bona et pignora, quae mihi et uxori meae pater coelestis largitus est ordine infrascripto lego. Primum tutores liberorum meorum consti et tuoordino

generossos et nobiles dominos *Paulum Wolczogen* supremum sacratissimae eiusdem caesareae et regiae Maiestatis etc. Viennensem, *Petrum de Par Posoniensem magistros postarum* et Josephum de Petri negotiatorem. Hos tres dominos, qui mihi semper familiarissimi fuerunt, etiam atque etiam peto, ut praedictorum liberorum meorum et uxoris meae tutelam et curam suscipere velint et curare omnia bona, quae in hoc regno Ungariae existunt, simulcum stipendiis sacrae caesareae et regiae Maiestatis etc. pro fidelibus meis servitiis debitis, ex quibus omnibus media pars duobus meis liberis cedit. Altera autem pars uxori meae. Equi sunt viginti, duo cum omnibus suis instrumentis et pertinentiis. Et si forte uxor mea non convaluerit, peto, ut cum suis bonis in suae Maiestatis praedictae xenodochium Viennae per praedictos dominos promoveatur Obsecrans eosdem, ut pro meliori intertentione uxori et liberis meis duobus duae illae postae una in oppido *Prybicz*, altera in *Rauden* relinquantur. Porro quod attinet patrimonium meum in *Italia* adhuc apud matrem meam existens, de eo relniquo singulis fratribus meis, qui superstites sunt, singulos decem coronatos. Reliquam autem partem relinquo liberis meis duobus, ita tamen, ut liberi mei una cum superflua parte patrimonii apud matrem meam maneant, quousque adoleverint, ut tandem ipsimet ea bona percipere possent. Item Antonio Marco remitto debitum, quo mihi tenetur. Item famulis meis singulis lego pannum ad vestem seu pallium. Item familiari meo *Ioachimo Ungspeck* seorsim lego viginti taleros. Item *Petro Columba magistro postarum in Helmecz* lego thoracem et caligas purpurei coloris. Item Ioannes Payer tenetur mihi flor. hung. seu auveis sex. Item est apud me deposita pecunia taleri nempe ducenti Bartolomei Castel, quae eidem accepto chyrographo restituatur. Item est apud me annulus aureus oppignoratus quatuor flor., quibus solutis annulus restituatur. Item propria mea pecunia sunt floreni trigintatres et denarii quinquaginta. De his rationem familiaris meus praedictus Ioachimus Ungspeck dare tenetur.

Apud hoc meum testamentum fuerunt circumspecti Georgius Kotta, Jacobus Grotker, Leonartus Karl, Antonius

Maria Apotecarius et *Josephus de Ban magister postarum in Epperies*. Qui in maius testimonium et robur petitionis meae et communis iustitiae ob respectum suis usitatis sigillis hanc tabulam testameuti seu extremae voluntatis meae, tanquam testes confirmarunt atque obsiguarunt, ne fides eidem ullo modo deesse videatur. Quod restat, valete omnes memores mori. Actum Cassoviae anno et die, ut supra.

Eredetije Kassa város u n. Stadtbuchjában.

Közli: **Kemény Lajos.**

Emerici Máténé virágos kertje.

Emerici Máté özvegye az 1658-ik évben Kassán meghalván, hátramaradt javai közt *kertbéli dolgok* is voltak az osztálylevél szerint. És pedig:

„Következnek kertbéli dolgok:

Két bokor rozmarin.

Négy lemetszett bokor rozmarin.

Tizenkilencz bokor viola.

Hét olasz virág.

Arczicsóka.

Antifi (= endivia) saláta.

Item külömb-külömbféle magok.

Ezeket mi aequliter ő közöttök — t. i. az örökösök között — becsülés nélkül elosztottuk."

Alább következik a hitelezők — creditorok — kielégitése szokás szerint készpénz helyett az elhunyt javaiból.

A kertbéli dolgokból, bizonyára az asszony kivánságára, — „Divini Péterné asszonyomnak adtunk tizenkét bokor rozmarint fl. 5, denár 40 és hat arczicsókát fl. 1." értékben.

Kemény Lajos.

Nagyida történetéhez.

Nagyságtoknak s kegyelmeteknek alázatosan suplikálnak az nagyidai nemesek és lakosok.

Tekintetes nemes vármegye.

Nagyságtoknak s kegyelmeteknek essék értésére az mi

nagidai lakóhelyünknek az elmult időkben lett keserves, tűzzel való megsemmisülése, ki miatt templomunk, az holott Istenünket dicsőithetnénk, elégett és templomunk végében Istenünk dicsőségére épittetett tornyunkkal együtt harangunk az tűznek sebes volta miatt megemésztetett, lakóhelyünk is semmivé tétetett. Melyre képpest Nagyságtokat s kegyelmeteket alázatosan kérjük, hogy ebben az mi nagy romlásunkban és ügyefogyott állapotunkban megtekintvén, Nagyságtok s kegyelmetek istenes affectiója által épithessünk Istenünk dicséretére és tisztességére helyet és templomot, hozzátartozó szükséges javaival együtt, az hol Istenünket csendesen szolgálhassuk és dicsérhessük. Mely Nagyságtok s kegelmetek istenes affectióját mi is tehetségünk szerént szolgálni megigyekszünk.

Kedves választ várunk Nagyságtoktól és kegyelmetektől.

Az nagyidai nemesek és lakosok.

Kivül: Nagyságtok s kegyelmetekhez az nagyidai nemeseknek és lakosoknak alázatos suplicátiója.

Hátirat: Committitur egregio Thomae Apácai judlium comitatus Zempliniensis, introscriptis supplicantibus talleros X. administret. In Zemplén 8 Maj in sedria comitatus Zempleniensis. *Ladislaus Zemere*[1])

vicecomes comitatus Zempleniensis.

Közli: **Dongó Gy. Géza.**

Bécsi levél.

Szolgálok és Istentől sok jókat kivánok kegyelmeteknek.

Noha három postán irtam immár kegyelmeteknek, de semmi választ nem vevén, leveleink intercipiáltatnak-é vagy semmit nem ir kegyelmetek, nem tudhatom. Ezen órában is valék páter Szent-Iványi urammal, ott sem találék egyet is, él-é, hal-é kegyelmetek, nem tudom. Én tegnap négy órakor délest Laxemburgban *ő felségével szemben* valék, Istennek áldassék szent neve. Mihelyt ő felségének bejelentett az auden-

[1]) Az 1667—1672-ik évben Zemplénvármegye alispánja.

tia szerző —, megbánta ugyan mintegy 12 talléra kegyelmeteknek —, sok német grófokat hátra hagyván, mindjárt admittált. Amint Isten tudnom adta, proponáltam mind az census, taxa és vectura végett s mind a repartitio végett való nyomorgattatásunkat és hogy igazán megvalljam, édes hazám s szegény városunk nyomoruságának, perorálásom között emlékezetemben ötlött eleven typusa annyira elkeseritett, hogy a sirástól igen nehezen óhattam magamat, inter perorandum háromszor akarván térdre esnem, ő felsége nem engedte, hanem legottan kezét kinyujtván, intett, hogy talpra álljak. Éppen félóráig voltam benn ő felsége előtt, de mindaddig oly figyelmetesen hallgatta beszédemet, hogy szemét sem forditotta el róiam. Mit peroráltam, megvagyon ugyan nálam, de mivel bizonyosan tudom, sok levelek intercipiáltatnak, félvén attól, ante tempus valami módon kezében ne akadjon, továbbra halasztottam communicálását. A repartitio végett azt kivántam, ő felsége méltóztassék tollálni; a rajtunk exequáltatott 900 köből árát pedig restituáltassa a camarával; a censuális restantia végett pedig bizony dolog minek előtte Luxemburgban mentem volna, sokáig törtem elmémet, ha rexalatiót kivánjak-é vagy expensáinknak acceptációját in defalcationem, magam elméjén nem akarván megnyugodni, mindkettőre nézve Fentrovich urammal tanácskozván, azt találtuk jobbnak, hogy az expensák acceptálását kérjem, semmi reménység nem lehetvén másképpen a rexalatio felől. Igy azért expensáink acceptátióját juxta morem, hoctenus semper observari ab antiquo solitum, kértem oly modalitással, hogy acceptáltatván, a menynyivel a mi erogatiónk superálja az censualis etc. restantia summáját, a supernatans summa az jövendő esztendőre háritassék proportionaliter etc

Meghallgatván ő felsége nagy szép csendesen és én is beszédem után, — igy javalván pater Aboedt és confessarius uraim, kivánságomat irva is beadván cum annexis —, igy resolvált: Salutationem vestram grato animo accipimus; gratulamur, placet nobis promotio catholicae religionis per vos declarata; et quia civitas Cassoviensis nobis semper fidelis, chara nobis est, iniurias vestras, quas iam aliunde etiam intelleximus, habito de super cum consiliariis nostris consilio,

ita remedebimur, ut cedat pro commodo civitatis, cui nos, sicut et vobis, gratiam et clementiam nostram caesaream et regiam pollicentes, benigne propensi manemus.

S igy én is sok hátramászó térdhajtással jövék ki ő felsége elől.

Hogy azt mondotta: quos iam aliunde etiam intelleximus, értette rajta a confessarius és páter Imre által való informatiót; mindkettő hála Istennek jóakarónk, de pater Aboedt régi relatiómhoz képest kiváltképpen. Az érsek most itt Bécsben levén, ma mind sürgettem, de az sok pap és urak miatt nem lehete audientiám; holnap annál inkább rajta leszek, mivel pénteken Laxemburgban megyen ő felségéhez s nem kétlem, ő felsége communicálni fogja a mi dolgunkat is ő nagyságával. Csakhogy kegyelmeteknek ugy tetszett, hogy a dézsma végett és privilegiumink confirmatója végett külön, de egyszersmind lehet vala instantiánk; de ugy látom, nem sokat gondol kegyelmetek az én itt mulatásomból származó kárommal, mindazáltal kérem szeretettel, küldje fel sietséggel annak a kassai territoriumbeli dézsmának arendatiója felől való contractusnak párját és egyszersmind recommendáltassa a nemes cáptalannal s ha megcselekszi, püspök uramnál is az aránt való jussunkat, mind ő felségének s mind érsek uramnak, kezemhez szolgáltatván a recommendatoriát. Azomban a borok ide szolgáltatásával, kérem, ne késsék; ha feltettünk, igaz ügyünk oltalmazását ugy kormányozzuk, markunkban ne szakadjon; ha pedig a privilegiumokat confirmáltatni akarja kegyelmetek, genuine és legalibiliter pariáltatván, küldje fel, noha én az én vékony tetszésem szerint arra most nem költenék, de tudom, nem admittálja voxomat, gondolván, azért irom, hogy haza sietnék; igaz ugyan, szeretném otthon létemet, de kegyelmetek azonban megfontolja, szükséges-é s miért a confirmatio, a törvény utban igazitja kegyelmeteket.

A kassai templom rongyos; kegyelmeteknek, ha ugy tetszik, prépost uramat, ha pedig camara kezénél volna a megholt püspök java, a camarát követ atyafiai által requirálja, adja meg; ha nem adja, irja meg; itt parancsolatot kérek. Azonban mivel non est sapientis, dicere non putarem, nem

kétlem az repartitio végett azt fogja a camara maga mentségére mondani, hogy Kassa városa sponte obligálta magát ad pensionem repartitionis, kegyelmetek fide mediante examináltassa meg Udvarhelyi uramat, *Feja Dávid* uramat, sőt magát Fodor János uramat is de eo, hogy nem sponte, *hanem tömlöczözésnek és rabságnak interminátiójával* compellálta Volkra a repartitiónak pensiója végett kelt contractus subscriptiójára s megigérésére ő kegyelmeket; sub capituli sigillo küldje fel mentül hamarabb azon obligatóriának párjával az attestatiót. Azomban esküdtessen arról is, micsoda modalitással exequáltatott a 900 köböl gabona administrator uram által; jó volna a mellett, ha meg merné cselekedni, püspök úr és a pater rector recognitióját is venni s kezemhez ide küldeni.

A 16 punctumbeli gravamenek közül, amelyekben nincs emendatio, belé tekintvén kegyelmetek, arról is eskedtessen s s küldje fel. Ha levelet ir, ne includálja más levelében, hanem Szalókiéban, mert pater Szent-Iványi levele bizonytalan. Nyilván jól van dolga kegyelmeteknek, vagy hogy idehagyott, mint *szent Pál az oláhokat*, vagy restelli s azért nem ir semmit. Isten éltesse kegyelmeteket jó egésségben.

Datum Viennae 26 mensis Maii 1677.

Kegyelmeteknek köteles szolgája

Pelsőczi György.

Eredetije Kassa város levéltárában 9541/14. szám alatt. A levélboriték elveszett.

Közli: **Kemény Lajos.**

Építőtisztek rendtartása.

Pro anno 1702. Építő tiszt Bálintfy Andás és Kosztolány András uraimék instructiója.

Primo. Minden dolognak, rendtartásnak, épitésnek az jó *fundamentum a feje.* Kihez képest mivel az épületre való fa, deszka, sindely, lécz, vas és mindenféle szegek, szekerek, conventiós szolgák, mercipotiumra és az collatióra convocáltatott becsületes mesteremberek, sőt az nemes város munkájára provisor uram vagy főbiró uram által rendeltetett hostáti, fokaljai, sőt szükségnek idején az város népe és külső faluk-

ról álló jobbágyok és cselédek épitő tiszt uraimék directiója alá bizattatnak, abból az okból fogyatkozás nélkül tartoznak ő kegyelmek mindennemü épületekre jó és szorgalmatos gondot viselnie, ugy a nemes város itt való kassai felső és középső malmai körül való épületet, munkát vassal, deszkákkal, mindenféle szegekkel, munkásokkal segitenie, épitenie, fludert, gátakat reparáltatnia, s nemcsak sáfárra, paripásra és tizedesekre bizzák az pallérkodást, hanem magok szemeivel is megtekintsék az fogyatkozást és cseléd munkáját. Mert jóllehet árendában adattak mostan azon malmok, de mindazonáltal város malmai lévén, sok summát kelletik azoktól fizetni. Ahhoz képest épitő tiszt uraimék is ezen város beneficiumával, fizetésével élnek, tartoznak és kötelesek azon malmokat megépiteni és azokra s a több épületekre is gondot viselnie.

2. Minden este jó dispositiót tegyenek ő kegyelmek, mit miveljen a conventiós ács legényével együtt, mastalér kocsis, két lovas szolga és a munkára rendeltetett cseléd, hogy jó reggel azon nemes város házához tekintvén, az lovakat, szekereket jó rendben lássák kiigazitva az munkára.

3. Vámot szedvén nemes Kassa városa, abból az okból az Hernád vizen és több külső utakon levő, ugy a belső hidakra, kapukra szorgalmatos gondjuk legyen ő kegyelmeknek, hogy valami uri lónak vagy baromuak lába az rossz hid miatt el ne törjön, kiért épitőtiszt causáltassék s az árát meg kellene fizetnie ő kegyelmének.

4. Ezen dicséretes, hires, nevezetes metropolis királyi nemes Kassa városán oly folyó viz foly által, hogy szent Erzsébet asszony temploma két viz között olyan szigetben van épitve, hogy az egész városon numero 27 hidat[1]) kelletik tartania az város népének azokon való általjárásra.

[1]) „und kommt aus den Weingebirgen von der. Zips her ein Bach, der fliesst durch die Stadt und theilt sich beim Thor (felsőkapu) gleich in zwei Theil also, das er den ganzen Markt, das Rath- und Kaufhaus, der Türcken gefängnis, die Stadthauptwach, die drei Apotheken, sehr viele Kramläden, die Hauptkirch, so die Ungarn und Deutschen abwechslend täglich gebrauchen, die windische Kirch und die ringummauerte evangelische Schul von beiden Seiten umfleusst, über welchen Bach (Csermelypatak) dies und jenseits vierundreisig Brücklein gehen“ — irja a magyar Simplicissimus.

Kihez képpest a nemes város palléra, sáfára oly szemes, gondos, vigyázó és szorgalmatos legyen, hogy azon hidak mindenkoron jók legyenek, sár és gaz alattok meg ne akadjon, mert másként árviznek idején az város utcáit elboritaná az viz, ha gondviselés nem volna azon hidakra és a viznek bejárására.

5. Minden héten szombat napon 8 órakor reggel a nemes város curiáján az sáfár háznál jelen legyenek épitő tiszt uraimék, ahová azon napon és órakor provisor uram is compareálni fog személye szerint, igy ottan egymással discurrálván, correspondeálván minemü munkások, szekerek, fa, numero hány deszka és egyébféle occurrentiák lesznek, ottan tegyenek egész heti munkáról dispositiót és a munkára rendeltetett cseléd egész hétre való élést, kenyeret hozzon magával.

6. Az nemes város házánál levő conventiós szolgák és cselédek megemlékezzenek róla, hogy ők quártélyost nem tartanak és portiót sem fizetnek, mint más nyomorultak uri és főrendek, azért is magokat megbecsüljék, *e szük időben otthon üljenek*, kiváltképpen üdnepekben éjszakának idején ne divagáljanak, se éjjel, se nappal ne veszekedjenek, ne részegeskedjenek. Sáfár hire nélkül a városházán kivül ne háljanak, másként valaki közülök azon sáfárnak szavát nem fogadná, jelentse meg épitő tiszt uraméknak szófogadatlanságokat vagy excessusit, authoritásában leszen tiszt uraméknak, hogy afféléket sáfár vagy paripás által keményen megcsapassák in exemplum aliorum, ha penig ezek is excedálnának, jó erős legény az kétlovas véle vagy hajdut kérvén főbiró uramtól, azok által keményen megcsapassák az szófogadatlan szolgákat és cselédeket, ha penig tovább is morganának, emlitett főbiró uramat requirálván, bertenben is tétethetik, miglen magát emendálná.

7. Az ács legényével együtt vagy akármely conventiós szolga részegsége miatt dolgát elmulatná avagy reggeltől fogvást az szokott óráig estig nem dolgozna, az sáfár, mint hites szolga, toties quoties elmulatnák az város dolgáti szorgalmatosan felirja és fizetésnek idején fizető tiszt uram-

nak megjelentse és mindenkor affélének salariumából egy-egy napi számot defalcáljon, perceptor uram számot adván róla.

8. Az inventariumban levő mindenféle szerszámot ugy conserválják az conventiós szolgák és ne distrahálják régi ebusus[1]) szerént, mert az ő salariumokból fog defalcáltatni a kártétel, erre is szorgalmatosan vigyázzanak épitő tiszt uraimék és a sáfár.

9. Tehénféle csordát senkinek sem szabados a nemes városházánál tartania, hanem csak a mastallér kocsisnak és sáfárnak egyet-egyet, de azt is magok szénájával tartsák sub poena fl. XII.

10. Létrákat vashorgokat, viztartó hordókat, öntöző edényeket bőven tartsanak épitőtiszt uraimék a nemes városházán, mert Isten oltalmazzon tüz támadástól, legyenek készen efféle szerszámok; de az conventiós cseléd el ne fusson a városházától, hanem otthon őrizze kártól azon nemes városházát; értsenek ezen az punctumon épitőtiszt uraimék is etc. És emellett tiz pár deszkát csináltassanak ő kegyelmek, kivel az városból mindenféle ganéjt kihordván, rendeltetik a város tisztán való tartására nézve.

11. Az vizet hordani való szekér és hordók, ugy a kétlovas és fuvar messze ki ne menjen a városból, hogy kitől Isten oltalmazzon meg, tüz támadástól, mindjárt szekérben lovakat befoghassák és a holott égne, az vizet hordóstól oda vihessék, a szerént létrákat és horgokat és okot a remorára ne adjanak.

12. Az kéményeket gyakran megtisztitassák ő kegyelmek mind a városházán, malmokban és mindenütt, valamint a kéménytisztitó conventiójában és épitőtiszt protocolomában fel van irva, kit el se mulassanak ő kegyelmek.

13. Az épitőtiszt viselés merő olyan itten, mint az vármegyében levő szolgabiróság. Azért akár szőlők, szántóföldek aestimatiójára, kerteknek, földeknek elméretésére és mesgyéknek eligazitására deputáltassanak is ő kegyelmek; de mindazonáltal diesét (napját), esztendejét az exmissiónak felirván, mindenekről főbiró uramnak és a nemes tanácsnak irás által

[1]) Abusus helyett szójáték, talán az ebek harmincadjára célozva.

tegyenek relatiót, az dolognak végben vitelét declarálván pro confirmatione et ratificatione amplissimi magistratus, sőt magok protocolomában is consignálják, minemü dologról tettek relatiót.

14. Az plengér város praeiudiciumára hogy el ne düljön, kezek alatt lévén az mesteremberek, megépittessék ő kegyelmek

15. Találjanak módot benne épitőtiszt uraimék, hogy *az czifra csorgót* megcsináltassák, kezek alatt lévén az mesteremberek, mert annak az feneke rossz és ne álljon város gyalázatjára viz nélkül; valaki megcsinálja emberül, perceptor uram is jámborul megfizet érette, sőt *a második csorgó iránt* sem ártana gondolkodni ő kegyelmeknek.

16. Az mesteremberek drágán szokták munkájokat az auszugra feltenni, midőn azért effélét ruminálnak ő kegyelmek, difficultást tegyenek és a rendkivül való dolgot ne acceptálják, hogy perceptor uram is haszontalan állapotért ne fizessen.

17. Sáfár uram is nemcsak az paripásra bizza a pallérkodást, hanem gondos lévén, mindeneket maga is megtekintsen; sőt a városháza kapuit, ajtait az ő idejében bezárassa és felnyitassa, mint hiv szolga minden dolgokról informátiót tegyen tiszt uraméknak ő kegyelme.

Ultimo. Mivel mindenek ezen instructióban fel nem tétethettek, arra való nézve mint jó gazda gondviselő tisztek magok industriája által is malmok, fluder, gátok, kapuk, hidak, utak csinálása és egyéb épületek körül amit végben visznek, mind azokért megdicsértetnek, sőt fizetések is megleszen, mivel *az forgács is ő kegyelmeket illeti*, nem másokat.

Kassa város levéltárából.

Közli: **K. L.**

IRODALOM.

Bibliographia.

Révész Kálmán: A kassai egyház és a sárospataki főiskola. Sárospataki Református Lapok 1912.

— Egy egyházkerületi határozat. U. o.

— Az anyakönyvek jövedelme. U. o.

— A sárospataki főiskola gondnoki székét elfoglaló beszéd. U. o.

— Kun Bertalan püspök külföldre menetele. U. o.

— A debreceni egyetem theologiai fakultása U. o.

— Az egyházi tartozások behajtása. Debreceni Protestáns Lap. 1912.

— A nagygeresdi egyezségről. Protestans egyházi és iskolai lap. 1912.

— Az abauji kánonokról. Protestans Szemle. 1912.

— Pázmány emlékirata. 1912.

— Alvinczy Péter. Felsőmagyarország Albuma.

Schöner Ferenc: Kőszeghy Pál.

Simkó Gusztáv: Szekeres Katóka. Zenemű.

Soós Elemér: A magyarországi várak történeti fejlődése.

S. Szabó József: Kálvin hatása és a kálvinizmus Európa keleti országaiban. Irta Loesche György. Magyarra forditotta S. Szabó József. Függelékül: A helvétirányu reformáció elterjedése Magyarországon és Erdélyben. Irta S. Szabó József.

Strömpl Gábor dr.: Közlemények a M. Földtani Társulat barlangkutató Bizottságából. 1912. évf. 2. füzet.

Teleki Zakariás Sándor: A beszélő kövek között. A Magyarországi Kárpátegyesület Evkönyve. 1912.

— Utazás a Tátra körül. Természetbarát. 1912.

Thuróczy Krachun Károly: Felmérési életképek.

Tima József: A kardbojtért. Szinmü.

Varju Elemér: A gyulafehérvári Glosszák szerzője. Magyar Nyelvőr. 1912.

Váczy János: Kazinczy Ferenc ősei. Turul. 1912.

Vári Rezső: Éva leányai.

Zábráczky József ifj.: Fenyőlomb zugása. Zenemü.

Zoványi Jenő: Az abaují kánonokról. Protestáns Szemle. 1912.

Zsámboki Gyula: Magyarázatok a müvészettörténeti faliképekhez. Harmadik sorozat.

M. NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁR MISKOLC

Az életbiztositás

legcélszerübb módja, ha azt **takarékbetéttel** kötjük egybe. A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás esetén a biztositott tőke **haladéktalanul esedékes.** 15 év mulva, ha a betevő életben van, tőkéjét kamatos — kamataival **visszakapja.** —

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágositást szivesen nyujt a

Kassai Jelzálogbank Részvénytársaság.

KERTÉSZ SAMU

ezelőtt „KOBRAK“ cipők raktára

A Községi Tisztviselők Országos Egyesületének szerződéses szállitója. ▭ E cég az egyesülettel kötött szerződés értelmében az Erzsébet királynéról elnevezett jegyzői árvaházat a vásárolt összeg 2 százalékával segélyezi.

Kassai iparművészeti kiállitáson a nagyméltóságu m. kir. kereskedelmi miniszter ur aranyérmével kitüntetve.

Kassai Butorkészitő Iparosok Árucsarnok Szövetkezete

mint az Országos Központi Hitelszövetkezet tagja

Kassa, Fő-utca 10. szám, I. emelet.

Raktáron tartunk teljes lakberendezéseket, valamint háló, ebédlő, uri szobákat, szalon butorokat, bőrgarniturákat, előszoba és konyhabutorokat a legegyszerűbbtől a legfinomabb kivitelig. — Megrendeléseket adott vagy általunk készitett tervek alapján pontosan eszközlünk.

Költségvetéssel és tervvel készséggel szolgálunk.

Állandó butorkiállitás. Telefon 526. Állandó butorkiállitás.

Grand Café KASSA.

ROYAL

Az uri közönség találkozó helye! nagy kávéház.

Városszépitő Egyesület

URÁNIA SZINHÁZA.

Igazgató: HORVÁTH MÁRTON.

Kassai Takarékpénztár

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapittatott 1844. évben.

Felsőmagyarország legrégibb és legnagyobb pénzintézete. Betéteket gyümölcsöztet. Kölcsönt váltóra, betáblázásra vagy folyószámla alakjában.

Ingyenes pénzátutalás Amerikába.

Haltenberger Béla

ruhafestő-, vegytisztító- és gőzmosógyára

ALAPITVA 1810-BEN.

Gyár és központi iroda:
Kassán, Szerecsen-utca 3. sz.

Kassán.

Elsőrangu cég. Gyors munka és elismert kivitel.

Értékes himzések és egyházi ruhák tisztitása

Szőrmenemüek festése és tisztitása

Gallér és kézelőtisztisztás. Gyászruhák festése soron kivül. Tessék prospektust kérni.

Felsőmagyarországi muzeumi könyvkötő

ABONYI J. SÁNDOR

KASSA
Domonkos-zárda épület

Elvállal minden e szakmába vágó munkát, u. m. hivatalos és magánkönyvtárak rendezését, kézi munkák (gobelin) montirozását, bőr- és plüsch-diszmunkák, passepartout, doboz és üzleti könyvek gyártását, valamint szalagok feliratait legujabb arany és ezüst betükkel jutányos árak mellett.

Alapitt. 1898.
Telefon 460. sz.

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

NEUMANN M.

az ország legnagyobb férfi-, fiu-, és lányka-ruha áruháza és telepe.

Kassa, Fő-utca 27. szám.

FONTOS TUDNIVALÓK:

Az összes áruk **tiszta gyapjuból** készülnek a legjobb kellékek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök. Gyermekruhákról szövetmintákat **nem küldök.**

Postai küldeményeket utánvéttel szállitok.

40 koronán felül vételeket **bérmentve** küldök.

Meg nem felelő árut, ha **az viselve nem lett, 1 héten belül** készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis **24 órán belül** cserélhetők ki.

Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot egyáltalán nem fogadok el.

Külön mértékszerinti osztályomban csakis a **legjobb minőségü és legujabb divatu** angol és honi szöveteket tartom raktáron.

Szakképzett szabászaim és elsőrangu munkásaim révén, a legfokozottabb követelményeknek minden irányban megfelelhetek és megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan** teljesithetek.

Az 1845. évben alapitott

NEUMANN M.

cég a fősulyt nemcsak a kizárólagosan jeles minőségü szövetek feldolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyelmes és kitünő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab **tartósságáért** a kezességet elvállalja. Az által, hogy a cég az összes belés külföldi gyártelepeken a legnagyobb árukészletek vevője, nemkülönben a készáru előállitásánál szükségelt munkabeosztásnak célszerü berendezése folytán t. vevőinek az **árak olcsósága** tekintetében is oly előnyöket biztosit, melyeket csakis legnagyobb mérvben eszközölt nagybani iparüzem nyujthat

Központi áruház: Budapest, IV., Muzeum-körut 1-3.

FIÓKOK:

Arad	Fiume	Linc	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolc	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

Bécs: I., Kärtnerstr. 19., VI., Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a **Keleten,** továbbá **Párisban és Délamerikában** biztos piacra találtak.

Fényképészeti fölvételekhez szükséges gépek, lemezek, filmek, papirok, vegyszerek és teljes felszerelések **eredeti gyári áron kaphatók:**

MILDNER FERENC

kir. akadémiai könyvkereskedése és fényképészeti cikkek szaküzletében KASSÁN,

Fő-utca 52. — Telefon 106.

Egyszersmind ajánlja **1852-ben alapitott,** a bel- és külföld legujabb munkáival ellátott **könyvkereskedését, képraktárát,** papir- és irószerkereskedését. Vidéki megrendelések **postafordultával** intéztetnek el.

Felsömagyarországi Központi Takarékpénztár

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KASSÁN.

A Magyar Országos Központi Takarékpénztár Budapest (saját tőkéje 40.000,000 korona) alapitása

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat.
Váltókat leszámitol.
Folyószámlákat nyit fedezet alapján.
Törlesztéses és **közönséges** jelzálogkölcsönöket folyósit.
Tőzsdei megbizásokat a bel- és külföldi tőzsdéken lebonyolit.

Safe Deposits!

A bankszakma minden ágában készséggel szolgál felvilágositással.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, füszer-, cukorka- és ásványviz-üzlete

Kassa, Fő-utca 61. szám alatt.

Alapitási év 1859. (Saját ház.) Telefon 30. sz.

Naponta frissen pörkölt kávé!

ÜGYVÉDI IRODÁK FIGYELMÉBE

A polgári peres eljárás egyszerüsitéséhez szükséges nyomtatványok igen előnyös áron szerezhetők be a

KASSAI KÖNYVNYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNÁL FŐ-UTCA 64. SZÁM.

Levélpapirok, boritékok, jegyzékek, költségelőirányzatok, tartós fascikulusok stb. a legrövidebb idő alatt, rendkivül! mérsékelt árak mellett készülnek.

VITÉZ A.

könyv-, zenemű- és papirkere kedés

KASSA, FŐ-UTCA 75. SZ.

Minden irányu magyar- és németnyelvü munkák nagy raktára. Az évente megjelenő általános könyvjegyzéket kivánatra ingyen és bérmentve megküldjük.

Felsőmagyarországi villamossági vállalat

Telefonsz. 661. KASSA, FŐ-U. 60. Telefonsz. 661.

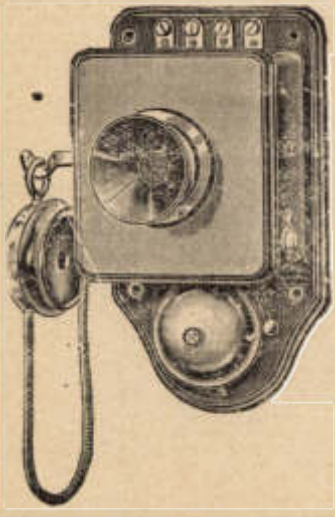

Vállal villamos világitási, villámháritó és erőátviteli berendezéseket.

Különlegességeink:

gazdasági és egyéb ipartelepeken, valamint községekben való villamos üzem létesitése és karbantartása.

Állandó raktár:

dus választéku csillárok-, elektromotorok-, villamos fütő- és főzőkészülékek- és szerelési anyagok.

Mindennemü felvilágositással és költségvetéssel dijmentesen készséggel szolgálunk.

Kamarási és nemesi ősfák összeállitására, valamint nemesség- és cimerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágositással **a szerkesztőség.**
(Válaszbélyeg mellékelendő.)

Megjelent

Abauj-Tornavármegye monografiája.

II. kötet.

Abauj-Tornavármegye a honfoglalás előtt.

Irta: CSOMA JÓZSEF a M. T. Akadémia l. tagja.

Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1526-ik évig.

Irta: KEMÉNY LAJOS.

Ára 2 korona 20 fillér.

KALAP-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Ha sulyt helyez

az elegánciára vásároljon

GROSZ MÓR

uri divat áruházában

Fő-utca 54. szám.

(A szinházzal szemben.)

NYAKKENDŐ-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Bauernebl és Fia

sörfözde és malátagyár

Telefon sz. 78. **Kassa.** Alapitva 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör
Korona-sor
Sötét Bajor-sör

Legujabb müszaki berendezéssel és mesterséges pinczehütéssel felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hütött szállitó-kocsijainkban szállittatnak. A különböző minőségü sörök szállitása palackokban történik. Bővebb felvilágositással, nemkülönben árjegyzékkel kivánatra a sörfözde készségesen szolgál.

ROYAL nagy étteremben kizárólag e sörfözde söre méretik ki.

BORSOD MISKOLCI MÚZEUM

JASCHKÓ GÉZA

KÉSZLETBEN:

Hengermüller br. könyve, „Franz Rákóczi, und sein Kampf für Ungarns Freiheit. I. kötet, ára kötve korona 9.60

könyv- és zeneműkereskedése

Kassa, Fő-utca 63. sz.

Városházépület.

ALAPITÁSI ÉV 1816.

Magyar könyvek : Deutsche Bücher Livres Français : English books Zeneművek : Ifjuságí iratok : Hiriapelőfizetések : Irodai szerek : Katonai térképek : Magyar könyvtár Olcsó könyvtár : Sammlung Goeschen o Reclam's Universal-Bibliothek o Auteurs célébres : Dictionnaires Larousse ::: Tauchnitz Edition.

Alapittatott 1875.

Telefon 321.

Alapittatott 1875.

Telefon 321.

MAYER JÓZSEF

varrógép-, irógép-, kerékpár-, motor-, automobil-, grammophon-raktára automobilgarage, kerékpáriskola, benzinállomás és javitómühely

Kassa, Deák Ferenc-utca 7. (ujszám 9.) Felsőmagyarország.

Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank
kassai fiókja
Fő-utcza 53. szám.

Ajánlja páncélszobájában elhelyezett

Safe deposit szekrényeit

Őrzésre elfogad nyilt és a fél pecsétjével lezárt értéktételeket.

Üzleti órák ½9—12 és 3—4 óráig.